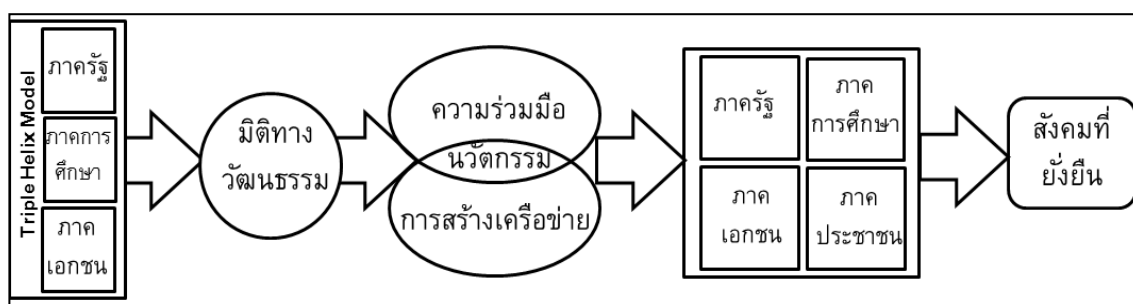

บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา “นวัตกรรมเพื่อสังคมที่ยั่งยืน ด้วยแบบจำลองจตุภาคี” มีจุดมุ่งหวังในการศึกษาถึงความสัมพันธ์และความร่วมมือที่จะเกิดขึ้นด้วยแบบจำลองจตุภาคี รวบรวมเป็นแนวคิด รูปแบบ และวิธีการเพื่อนำเสนอรูปแบบการสร้างนวัตกรรมเพื่อสังคมที่ยั่งยืนอย่างเหมาะสมในประเทศไทย ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดของนักวิชาการต่างๆ รวมถึงทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อช่วยในการวิเคราะห์และวางกรอบแนวคิดของการพัฒนาแบบจำลองจตุภาคี โดยแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวสามารถแบ่งได้ 7 หัวข้อ ดังต่อไปนี้

- 2.1 แบบจำลองไตรภาคี (Triple Helix Model)
- 2.2 มิติทางวัฒนธรรม (Cultural Dimension)
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ
- 2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับเครือข่าย
- 2.5 นวัตกรรม (Innovation)
- 2.6 สังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society)
- 2.7 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

รูปที่ 2.1 กรอบแนวคิดการศึกษานวัตกรรมเพื่อสังคมที่ยั่งยืนด้วยแบบจำลองจตุภาคี

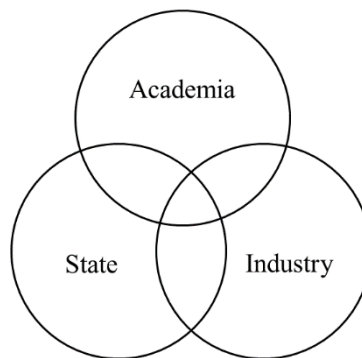
2.1 แบบจำลองไตรภาคี (Triple Helix Model)

ในอดีตการสร้างสรรคผลงานใหม่นั้นจะถูกกักขังไว้ในองค์กร ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยในมหาวิทยาลัย การคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ในภาคอุตสาหกรรม เป็นต้น การศึกษาแบบจำลองไตรภาคีจึงเป็นมิติใหม่แห่งการสร้างสรรคนวัตกรรมที่มาจากการสร้างปฏิสัมพันธ์ใหม่ทางสังคม มุ่งเน้นการสร้างความแข็งแกร่งของการเชื่อมโยงระหว่างทุกภาคส่วนผ่านกิจกรรม โครงการ และทุนวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เป็นฐานสำคัญในการพัฒนานวัตกรรมต่อไป โดยเชื่อว่าเป็นสิ่งที่จะขาดไม่ได้หากต้องการประสบความสำเร็จในการพัฒนานวัตกรรมระดับประเทศ (Johnson, 2008)

แบบจำลองไตรภาคีถูกนำเสนอขึ้นในปี 1993 โดย Henry Etzkowitz เป็นแบบจำลองที่แสดงให้เห็นถึงการสร้างนวัตกรรมและการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจในสังคมโดยการผสมผสานองค์ความรู้ ถ่ายโอนและทำให้เกิดการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ในรูปแบบบูรณาการ โดยผ่านกลไกของความร่วมมือจากทั้ง 3 ภาคฝ่ายที่สำคัญได้แก่ภาครัฐ มหาวิทยาลัย และภาคเอกชน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เทคโนโลยี หรือผลิตภัณฑ์ขั้นสุดท้ายที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งาน (Leydesdorff and Etzkowitz, 1998) แบบจำลองนี้แสดงให้เห็นถึงเส้นทางการพัฒนานวัตกรรม และสามารถเป็นตัวอย่างที่น่าสนใจสำหรับภูมิภาคที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรม (Ranga and Etzkowitz, 2013)

2.1.1 องค์ประกอบและความสัมพันธ์ของแต่ละฝ่ายในแบบจำลองไตรภาคี

แบบจำลองไตรภาคีเป็นแบบจำลองที่แสดงถึงความร่วมมือในการพัฒนานวัตกรรมที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของ 3 ภาคฝ่ายได้แก่ภาครัฐ (S) ภาคการศึกษา (A) และภาคเอกชน (I) ดังรูปที่ 2.2

รูปที่ 2.2 แบบจำลองไตรภาคี (Triple Helix)

ที่มา : Ranga and Etzkowitz (2013)

จากแบบจำลองไตรภาคีจะพบความสัมพันธ์ของ 3 ภาคส่วนว่า ภาครัฐจะเป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนภาคการศึกษาหรือมหาวิทยาลัย และภาคอุตสาหกรรมหรือเอกชนในการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดนวัตกรรม โดยการลงทุนด้านวิจัยและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้กับมหาวิทยาลัยให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน มหาวิทยาลัยจะเป็นองค์กรหลักที่มีบทบาทสำคัญโดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ หน้าที่หลักคือการสร้างบุคลากรที่มีแนวความคิดใหม่ๆ มีทักษะ และความสามารถของการเป็นผู้ประกอบการ รวมถึงเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้าสู่อุตสาหกรรม มีการผลักดันให้เกิดงานวิจัยและการพัฒนานวัตกรรมขึ้น เพื่อใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเหล่านั้นมาเป็นเครื่องมือในการสร้างการเปลี่ยนแปลง เปรียบเสมือนมหาวิทยาลัยเป็นกุญแจสำคัญที่

จะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้น อีกทั้งยังขยายขอบเขตการส่งผลต่อนโยบายที่เข้มแข็งของภาครัฐ (Ranga and Etkowitz, 2013) ในขณะที่เวลานั้นภาครัฐก็ต้องออกนโยบายต่างๆ ให้กับภาคเอกชนและมีการช่วยเหลือด้านการจัดหาทรัพยากรจำเป็นสำหรับการจัดตั้งธุรกิจ และผลักดันให้เกิดความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในการนำองค์ความรู้ต่างๆ จากภาคการศึกษาหรือมหาวิทยาลัยมาใช้เพื่อสร้างนวัตกรรมขึ้นในองค์กร สิ่งที่ภาครัฐจะได้รับจากความร่วมมือนี้คือ ผลจากการส่งเสริมความร่วมมือ นำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศทำให้เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจ (Leydesdorff and Etkowitz, 1998; Etkowitz and Leydesdorff, 2000; Etkowitz, 2003)

สำหรับแบบจำลองไตรภาคีจะพบว่า การวิจัยและพัฒนาไม่ใช่ตัวขับเคลื่อนหลักของการสร้างนวัตกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังคงอาศัยองค์ประกอบอื่นร่วมด้วยอีกมากมาย ในส่วนของภาครัฐจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการผลักดันให้เกิดความร่วมมือ ในขณะที่ภาคการศึกษาหรือมหาวิทยาลัยก็จะเป็นส่วนที่สร้างองค์ความรู้ และในภาคอุตสาหกรรมหรือเอกชนก็จะเป็นผู้นำเอาองค์ความรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ จะเห็นว่าความร่วมมือในการสร้างนวัตกรรมของประเทศนั้นจะขาดความร่วมมือของภาคใดภาคหนึ่งไปไม่ได้เลยสุดท้ายหากความร่วมมือระหว่างสามภาคฝ่ายประสบผลสำเร็จก็จะเป็นการหักล้างแนวคิดเก่าที่มุ่งเน้นการลดบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยในการสร้างองค์ความรู้เพื่อพัฒนานวัตกรรม (Gibbon, et al., 1994)

สรุปได้ว่า แบบจำลองไตรภาคี (Triple Helix Model) เป็นการสร้างนวัตกรรมและการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ ในสังคมโดยการผสมผสานองค์ความรู้ ถ้ายอน และทำให้เกิดการประยุกต์ใช้องค์ความรู้ นั้นแบบบูรณาการ โดยผ่าน กลไกของความร่วมมือจากทั้ง 3 ภาคฝ่ายที่สำคัญได้แก่ ภาครัฐ มหาวิทยาลัย และภาคเอกชน ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างความแข็งแกร่งของการเชื่อมโยงระหว่างทุกภาคฝ่ายผ่านกิจกรรมโครงการเพื่อให้เกิด องค์ความรู้ใหม่ เทคโนโลยี หรือผลิตภัณฑ์ขั้นสุดท้ายที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้งาน

แบบจำลองไตรภาคีจะพบความสัมพันธ์ของ 3 ภาคส่วน โดยที่ภาครัฐจะเป็นผู้มีบทบาทในการขับเคลื่อนภาคการศึกษาหรือมหาวิทยาลัย และภาคอุตสาหกรรมหรือเอกชนมีบทบาทการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดนวัตกรรม โดยมีมหาวิทยาลัยเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้น อีกทั้งยังขยายขอบเขตการส่งผลต่อนโยบายที่เข้มแข็งของภาครัฐ และในภาคอุตสาหกรรมหรือเอกชนก็จะเป็นผู้นำเอาองค์ความรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้นจากการวิจัยของมหาวิทยาลัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์

2.2 มิติทางวัฒนธรรม (Cultural Dimension)

2.2.1 ทฤษฎีมิติทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเปรียบเสมือนมโนภาพสำคัญประการหนึ่งที่นักวิชาการหลายท่านใช้ในการศึกษา และทำความเข้าใจกับสังคม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดรูปแบบพฤติกรรมของมนุษย์ในแต่ละสังคม ส่งผลให้สังคมหนึ่งๆจะมีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจเป็นเพราะสภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง รวมถึงเรื่องของความเชื่อและค่านิยมของสังคมนั้นๆ ด้วย เหตุผล และความแตกต่างดังที่กล่าวมาแล้วนั้นจึงเป็นเหตุให้ ประเด็นทางวัฒนธรรมของแต่ละชาติ เป็นที่น่าสนใจในการศึกษา ทั้งนี้การศึกษาคulture ความแตกต่างทางวัฒนธรรมที่สะท้อนมุมมองวัฒนธรรม ในมิติต่างๆที่น่าสนใจก็คือ การศึกษามิติทางวัฒนธรรมของ Hofstede ซึ่งเป็นการศึกษาที่สามารถอธิบายถึงพฤติกรรม การดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกัน และสามารถอธิบายผลกระทบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ

การศึกษามิติทางวัฒนธรรมของ Hofstede ได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย โดยเริ่มศึกษาจากประเทศต่างๆทั่วโลกด้วยวิธีการสำรวจค่านิยมทางวัฒนธรรม (Values Survey Module: VSM) เพื่อจัดกลุ่มลักษณะทางวัฒนธรรมออกเป็นหมวดหมู่ตามนิยามของวัฒนธรรมที่หมายถึง รูปแบบวิธีการคิด การรู้สึก และการตอบสนองของกลุ่มบุคคล โดยรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพนักงานของบริษัท IBM ใน 66 ประเทศทั่วโลก จำนวนกว่า 116,000 คน จากผลการศึกษาพบว่า Hofstede สามารถจำแนกมิติทางวัฒนธรรมที่สำคัญได้ 4 มิติ ได้แก่ (Lonner, et al., 1980)

1. ระยะห่างเชิงอำนาจ (Power distance: PD)

ระยะห่างเชิงอำนาจ หมายถึง ระดับความเท่าเทียมกันในสังคม หรือความสามารถในการก้าวข้ามชนชั้นสังคม กล่าวคือ การที่บุคคลในสังคมนั้นจะพิจารณาความแตกต่างของสถานภาพว่าเท่าเทียมกันมากน้อยเพียงใด ในสังคมที่มีระยะห่างเชิงอำนาจสูงบุคคลในสังคมนั้นก็จะรู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างสถานภาพค่อนข้างมาก เช่น ผู้บริหารจะรู้สึกว่าตนเองเหนือกว่าพนักงานอย่างมาก และในสังคมที่มีระยะห่างเชิงอำนาจต่ำบุคคลในสังคมนั้นก็จะรู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างสถานภาพน้อย เช่น ผู้บริหารจะไม่รู้สึกว่าตนเองแตกต่างจากพนักงานมากนัก

2. ความเป็นปัจเจกนิยม และความเป็นกลุ่มนิยม (Individualism and collectivism: IDV)

สำหรับสังคมที่มีความเป็นปัจเจกนิยมสูงจะเป็นสังคมที่แสดงให้เห็นว่าสิทธิของบุคคลเป็นเรื่องสำคัญ ดังนั้นจึงส่งผลให้ความผูกพันระหว่างบุคคลในสังคมเป็นไปอย่างไม่กลมเกลียว ทุกคนมักจะมุ่งให้

ความสำคัญกับตนเองหรือครอบครัวเป็นอันดับแรก หากสังคมใดที่มีความเป็นปัจเจกนิยมต่ำ ผู้คนสังคมนั้นก็จะมีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความผูกพันกันอย่างเหนียวแน่นและให้ความสำคัญกับกลุ่มสังคมมากกว่าตัวบุคคล ซึ่งเป็นตัวอย่างสังคมแบบชนบทที่มักคำนึงถึงพวกพ้องเป็นสำคัญ

3. ความเป็นบุรุษ และความเป็นสตรี (Masculinity/Femininity: MAS)

ความเป็นบุรุษและความเป็นสตรี เป็นมิติที่ชี้วัดว่า สังคมนั้นๆมีลักษณะของความเป็นบุรุษ หรือมีลักษณะของความเป็นสตรีมากกว่ากัน โดยสังคมที่มีความเป็นบุรุษมากก็จะเป็นสังคมที่มีการแข่งขันเป็นตัวขับเคลื่อนสังคม ความสำเร็จจะถูกกำหนดโดยผู้ที่ชนะ ในขณะที่สังคมที่มีลักษณะของความเป็นสตรี จะเป็นสังคมที่มีความปรานี ถ้อยทีถ้อยอาศัย เน้นการเจรจาพูดคุยกัน ความสำเร็จของสังคมประเภทนี้จะเป็นสังคมที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี

4. การหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (Uncertainty avoidance: UAI)

การหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน เป็นตัวชี้วัดทางวัฒนธรรมว่า บุคคลในสังคมจะมีระดับความอดทนต่อความไม่แน่นอนและความคลุมเครือทางสังคมได้มากน้อยเพียงใด และมีความรู้สึกอย่างไรกับสถานการณ์ที่เกิดความไม่แน่นอนขึ้น ซึ่งตัวชี้วัดนี้จะสะท้อนออกมาในรูปแบบของพฤติกรรมการตัดสินใจ ในสังคมที่มีระดับของการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนสูงจะบ่งชี้ได้ว่า ประเทศนั้นมีความอดทนต่อความไม่แน่นอนต่ำ ดังนั้นจึงต้องสร้างสังคมในรูปแบบที่มีกฎระเบียบชัดเจนเพื่อหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน ในขณะที่สังคมที่มีระดับของการหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอนต่ำจะบ่งชี้ได้ว่า สังคมนั้นมีความกังวลน้อยและอดทนต่อความไม่แน่นอนได้ยอมรับความหลากหลายของความคิดเห็น จึงเป็นสังคมที่ยืดหยุ่นและพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง

ต่อมา Hofstede ได้ทำการศึกษาเพิ่มเติมในภายหลัง ซึ่งมุ่งศึกษาถึงความเชื่อและค่านิยมของชาวจีนที่มีต่อคำสอนของขงจื้อ ซึ่งสะท้อนความคิดและการกระทำที่เป็น การแบ่งแยกความแตกต่างทางวัฒนธรรมของชาวเอเชียกับชาวตะวันตก การศึกษาดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของบุคคลในสังคมที่มีมุมมองในการกำหนดแผนในอนาคต โดยศึกษาจากตัวอย่างบุคคลใน 23 ประเทศทั่วโลกซึ่งมีทั้งเอเชียและตะวันตกและนำเสนอเป็นมิติของการกำหนดแผนระยะยาวในอนาคต

5. การกำหนดแผนระยะยาวในอนาคต (Long-Term orientation: LTO)

ในมิติของการกำหนดแผนระยะยาวในอนาคต Hofstede ได้เสนอผลการศึกษาว่า บุคคลที่มาจากสังคมที่ทำให้คุณค่ากับการวางแผนในระยะยาวจะเชื่อคิดเป็นเครื่องเตือนใจประกอบกับความบากบั่น ไม่ย่อท้อและรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า เพื่อมุ่งเป้าไปสู่อนาคต ในขณะที่บุคคลที่มาจากสังคมที่ทำให้คุณค่า

กับการวางแผนอนาคตในระยะสั้นจะให้ความสำคัญกับปัจจุบันมากกว่าอดีต ทำให้ในสังคมเช่นนี้สามารถเกิดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมากและรวดเร็ว (Hofstede, et al., 2005)

ต่อมาในปี 2010 ก็ได้มีการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องความยืดหยุ่นของสังคม การศึกษานี้มุ่งศึกษาจากตัวอย่าง 93 ประเทศทั่วโลก ทำให้มีการค้นพบมิติที่ 6 เรื่องความสำคัญของงาน หรือความสำคัญของครอบครัว

6. ความตามใจกับความยับยั้งชั่งใจ (Indulgence versus Restraint: IVR)

สำหรับมิติด้านความตามใจกับความยับยั้งชั่งใจเป็นมิติที่สะท้อนถึงขอบเขตที่คนในสังคมนั้นพยายามที่จะควบคุมความปรารถนาและแรงกระตุ้นของพวกเขา ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการที่พวกเขาถูกอบรมสั่งสอน ซึ่งความสามารถในการควบคุมความปรารถนาที่ค่อนข้างอ่อนแอจะเรียกว่า การตามใจ ในขณะที่ความสามารถในการควบคุมแรงปรารถนาที่สูงจะเรียกว่า ความยับยั้งชั่งใจ (Hofstede, et al., 2010)

2.2.2 ความแตกต่างทางวัฒนธรรม

จากการศึกษาทฤษฎีมิติทางวัฒนธรรมของ Hofstede ทำให้ทราบว่า ประเทศต่างกัันก็มักจะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเป็นกลุ่มๆ ซึ่งสิ่งที่เราสามารถสังเกตเห็นได้คือ วัฒนธรรมทางตะวันออกกับวัฒนธรรมทางตะวันตกที่แสดงรายละเอียดความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด จากผลการศึกษาของ Hofstede และคณะ ผู้วิจัยสามารถจัดกลุ่มรายละเอียดตามมิติในด้านต่างๆ ได้แก่ ระยะห่างเชิงอำนาจ (PD), ความเป็นปัจเจกนิยม (IDV), ความเป็นบุรุษกับความเป็นสตรี (MAS), การหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน (UAI) การกำหนดแผนระยะยาวในอนาคต (LTO) และความตามใจกับความยับยั้งชั่งใจ (IND) โดยใช้เกณฑ์ประเมินคะแนนดังนี้

0-20	คะแนน อยู่ในระดับ	ต่ำมาก
21-40	คะแนน อยู่ในระดับ	ต่ำ
41-60	คะแนน อยู่ในระดับ	ปานกลาง
61-80	คะแนน อยู่ในระดับ	สูง
81-100	คะแนน อยู่ในระดับ	สูงมาก

ผลจากการจัดเรียงระดับคะแนนจะแสดงดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 การประเมินค่านิยมทางมิติวัฒนธรรมของ Hofstede ในกลุ่มประเทศตะวันตก

ประเทศ	PD	IDV	MAS	UAI	LTO	IND
ออสเตรเลีย	ต่ำ	สูงมาก	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	สูง
เบลเยียม	สูง	สูง	ต่ำ	สูงมาก	ต่ำ	ปานกลาง
สาธารณรัฐเชค	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	ต่ำมาก	ต่ำ
เดนมาร์ก	ต่ำมาก	สูง	ต่ำมาก	ต่ำ	ปานกลาง	สูง
ฟินแลนด์	ต่ำ	สูง	ต่ำ	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
ฝรั่งเศส	สูง	สูง	ปานกลาง	สูงมาก	ต่ำ	ปานกลาง
เยอรมนี	ต่ำ	สูง	สูง	สูง	ต่ำ	ต่ำ
กรีซ	ปานกลาง	ต่ำ	ปานกลาง	สูงมาก	ปานกลาง	ปานกลาง
อิตาลี	ปานกลาง	สูง	สูง	สูง	ต่ำ	ต่ำ
นิวซีแลนด์	ต่ำ	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ต่ำ	สูง
นอร์เวย์	ต่ำ	สูง	ต่ำมาก	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
รัสเซีย	สูงมาก	ต่ำ	ต่ำ	สูงมาก	สูงมาก	ต่ำมาก
สเปน	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	สูงมาก	ต่ำมาก	ปานกลาง
สวีเดน	ต่ำ	สูง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำมาก	สูง
สวิตเซอร์แลนด์	ต่ำ	สูง	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	สูง
สหราชอาณาจักร	ต่ำ	สูงมาก	สูง	ต่ำ	ต่ำ	สูง
สหรัฐอเมริกา	ต่ำ	สูงมาก	สูง	ปานกลาง	ต่ำ	สูง

ที่มา : The Hofstede Centre (2013)

ตารางที่ 2.2 การประเมินค่านิยมทางมิติวัฒนธรรมของ Hofstede ในกลุ่มประเทศตะวันออก

ประเทศ	PD	IDV	MAS	UAI	LTO	IND
จีน	สูง	ต่ำมาก	สูง	ต่ำ	สูงมาก	ต่ำ
ฮ่องกง	สูง	ต่ำ	ปานกลาง	ต่ำ	สูงมาก	ต่ำมาก
อินเดีย	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ต่ำ	สูง	ต่ำ
อินโดนีเซีย	สูง	ต่ำมาก	ปานกลาง	ปานกลาง	สูง	ต่ำ
ญี่ปุ่น	ปานกลาง	ปานกลาง	สูงมาก	สูงมาก	สูง	ปานกลาง
มาเลเซีย	สูงมาก	ต่ำ	ปานกลาง	ต่ำ	ปานกลาง	ปานกลาง
ฟิลิปปินส์	สูงมาก	ต่ำ	สูง	ปานกลาง	ต่ำมาก	ปานกลาง
สิงคโปร์	สูง	ต่ำมาก	ปานกลาง	ต่ำมาก	ปานกลาง	ปานกลาง
เกาหลีใต้	สูง	ต่ำ	ต่ำ	สูงมาก	สูง	ต่ำ
ไต้หวัน	ปานกลาง	ต่ำมาก	ปานกลาง	สูง	สูงมาก	ปานกลาง
ไทย	สูง	ต่ำมาก	ต่ำ	สูง	ปานกลาง	ปานกลาง
เวียดนาม	สูง	ต่ำมาก	ต่ำ	ต่ำ	สูง	ต่ำ

ที่มา : The Hofstede Centre (2013)

จากตารางที่ 2.1 และ 2.2 เมื่อพิจารณาที่มีติด้านระยะห่างเชิงอำนาจ (PD) และด้านความเป็นปัจเจกนิยม (IDV) แสดงให้เห็นว่ากลุ่มประเทศในสังคมตะวันตกจะมีค่านิยมเกี่ยวกับระยะห่างเชิงอำนาจอยู่ในระดับต่ำจนถึงปานกลาง (ยกเว้นประเทศเบลเยียม, ฝรั่งเศส และรัสเซีย) ซึ่งหมายถึง สังคมของกลุ่มประเทศแถบตะวันตกนั้นมีค่านิยมที่เห็นว่าทุกชนชั้นในสังคมนั้นมีความเท่าเทียมกัน สถานภาพทางสังคมไม่ใช่ตัวแบ่งแยกชนชั้นของบุคคล ในด้านความเป็นปัจเจกนิยมก็จะพบว่า กลุ่มประเทศแถบตะวันตกส่วนใหญ่จะมีค่านิยมด้านความเป็นปัจเจกนิยมอยู่ในระดับที่สูง (ยกเว้นประเทศกรีซ และรัสเซีย) ซึ่งหมายถึง บุคคลในสังคมของกลุ่มประเทศแถบตะวันตกนั้นไม่ค่อยมีความผูกพันกันมากนัก ผู้คนในสังคมมักจะให้ความสำคัญกับตนเองและครอบครัวเป็นหลัก โดยที่ไม่ได้ใส่ใจความผูกพันกับสังคมนอกข้าง ในขณะที่หากเราพิจารณาที่กลุ่มประเทศในสังคมตะวันออกนั้นจะพบว่า มีค่านิยมเกี่ยวกับระยะห่างเชิงอำนาจอยู่ในระดับปานกลางจนถึงสูงมาก ซึ่งหมายความว่า บุคคลในสังคมนั้นให้ความสำคัญกับเรื่องสถานภาพทางสังคม การแบ่งแยกชนชั้นและอำนาจหน้าที่อย่างชัดเจน ในส่วนค่านิยมด้านความเป็นปัจเจกนิยมก็จะพบว่า กลุ่มประเทศแถบตะวันออกมีค่านิยมด้านความเป็นปัจเจกนิยมในระดับปานกลางถึงต่ำมาก ส่วนใหญ่จะมีค่านิยมแบบสังคมชนบท หรืออยู่กันอย่างเป็นชุมชน บุคคลในสังคมล้วนแต่มีความผูกพันซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันและให้ความสำคัญกับกลุ่ม

มากกว่าตัวบุคคล เช่นเดียวกันกับในประเทศไทยที่มีค่านิยมด้านระยะห่างเชิงอำนาจอยู่ในระดับที่สูง และความเป็นปัจเจกนิยมอยู่ในระดับที่ต่ำ นั่นหมายความว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีลักษณะของการแบ่งแยกสถานภาพทางสังคม ผู้ที่มียศสูงกว่าย่อมมีอำนาจสูง แสดงให้เห็นในรูปแบบการปกครอง ซึ่งให้ความสำคัญกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ดังนั้นหากผู้บังคับบัญชาสั่งงานหรือมอบหมายงานให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะปฏิบัติตามในทันที ในด้านความเป็นปัจเจกนิยมที่ต่ำ สะท้อนให้เห็นได้จากสภาพสังคมไทยที่เป็นสังคมแบบชุมชน บุคคลในสังคมจะมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และประคับประคองชุมชนของตนให้พัฒนาไปพร้อมกับประเทศ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าหากมีการริเริ่มที่จะพัฒนาประเทศ สำหรับสังคมไทยก็ควรที่จะเริ่มตั้งแต่ชุมชนเป็นอันดับแรก

สรุปได้ว่า มิติทางวัฒนธรรม คือ พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของคนในสังคมที่มีวัฒนธรรมที่ต่างกัน และบอกเล่าถึงผลกระทบทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นๆ โดยสามารถจำแนกมิติทางวัฒนธรรมที่สำคัญได้ 6 มิติ ได้แก่

- 1) ระยะห่างเชิงอำนาจ หมายถึง มิติที่ชี้วัดว่าระดับความเท่าเทียมกันในสังคมมีมากน้อยเพียงใด
- 2) ความเป็นปัจเจกนิยม หมายถึง มิติที่ชี้วัดว่าสังคมนั้นๆ ให้ความสำคัญของสิทธิส่วนบุคคลมากน้อยเพียงใด
- 3) ความสำคัญของบุรุษ/สตรี หมายถึง มิติที่ชี้วัดว่าสังคมนั้นๆ มีลักษณะของการแข่งขันหรือความประณีประณอม
- 4) การหลีกเลี่ยงความไม่แน่นอน หมายถึง มิติที่ชี้วัดทางวัฒนธรรมว่าบุคคลในสังคมจะมีระดับความอดทนหรือรู้สึกต่อความไม่แน่นอนและความคลุมเครือทางสังคมมากน้อยเพียงใด
- 5) การกำหนดแผนระยะยาวในอนาคต หมายถึง มิติที่ชี้วัดว่าบุคคลที่มาจากสังคมมีการให้คุณค่ากับกวางแผนในระยะยาวเพื่อมุ่งเป้าไปสู่อนาคต มากน้อยเพียงใด
- 6) ความตามใจหรือความยับยั้งชั่งใจ หมายถึง มิติที่ชี้วัดว่า สังคมนั้นๆ มีความสามารถการควบคุมความปรารถนาของตนเองได้มากน้อยเพียงใด

โดยมิติทางวัฒนธรรมของประเทศไทยเป็นแบบประเทศที่มีลักษณะของการแบ่งแยกสถานภาพทางสังคม ผู้ที่มียศสูงกว่าย่อมมีอำนาจสูง แสดงให้เห็นในรูปแบบการปกครอง ซึ่งให้ความสำคัญกับผู้ที่มีอำนาจมากกว่า ดังนั้นหากผู้บังคับบัญชาสั่งงานหรือมอบหมายงานให้ ผู้ใต้บังคับบัญชาก็จะปฏิบัติตามในทันที ในด้านความเป็นปัจเจกนิยมที่ต่ำ สะท้อนให้เห็นได้จากสภาพสังคมไทยที่เป็นสังคมแบบชุมชน บุคคลในสังคมจะมีความผูกพันซึ่งกันและกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และประคับประคองชุมชนของตนให้พัฒนาไปพร้อมกับประเทศ

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือ

2.3.1 ความหมายของความร่วมมือ

ความร่วมมือ (Collaboration) เป็นคุณลักษณะสำคัญที่ทำให้การทำงานร่วมกันสามารถประสบความสำเร็จ ความร่วมมือจึงเป็นคุณลักษณะที่ทีม หรือองค์กรต่างๆต้องการให้เกิดขึ้นในการทำงาน ดังที่ Croewther (1996) ได้นิยามความร่วมมือไว้ว่า เป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่น เกิดการร่วมมือกัน ทั้งการร่วมรู้และร่วมคิด แม้กระทั่งเป็นการทำงานร่วมกับผู้อื่นเพื่อสร้างบางสิ่งบางอย่างร่วมกัน

ในขณะที่ Cramer (1998) ได้ให้ความหมายของความร่วมมือว่าเป็นพฤติกรรมการทำงานร่วมกันของบุคคลหรือกลุ่มบุคคล หรือแม้แต่ความร่วมมือกันในองค์กรซึ่งต้องมีการจัดลำดับความสำคัญของเป้าหมายเพื่อนำมาทำแผนปฏิบัติการตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ รวมถึงการประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงงานในอนาคต ดังนั้นสมาชิกทุกคนจึงต้องมีจิตสำนึกด้านความรับผิดชอบที่จะแสวงหาวิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งผลงาน อีกทั้งยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน รวมถึงการพัฒนาความสัมพันธ์ในการทำงานของตนกับผู้อื่น

Lucas (1998) ได้ให้ความหมายของความร่วมมือว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากความต้องการของบุคคลหรือองค์กรที่ต้องการสร้างเครือข่ายการทำงาน ทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันระหว่างบุคคล มีการร่วมกันรับผิดชอบงานหรือภาระหน้าที่ มีการร่วมมือกันของบุคคล โดยที่สมาชิกในเครือข่ายความร่วมมือจะมีการวิเคราะห์วิจารณ์ตนเอง และมีความรู้สึกได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น

นอกจากนี้ Robbins and Finley (1998) ยังได้เสนอประเด็นที่สำคัญของความร่วมมือว่า ทุกฝ่ายจะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อสร้างประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้นทีมจะยังคงอยู่ได้เพราะสมาชิกต้องการรักษาผลประโยชน์ร่วมกัน อีกทั้ง Martin (1999) ยังได้เสนอว่า ความร่วมมือในการทำงานไม่ใช่กระบวนการทำงานแต่เป็นการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล (Human Relationship) ในการทำงานร่วมกันของบุคคล

2.3.2 องค์กรประกอบ และตัวบ่งชี้ถึงความร่วมมือ

Graham และ Wright (1999) ได้ศึกษาการสร้างตัวบ่งชี้ของความร่วมมือ พร้อมทั้งนำเสนอแบบชี้วัดความร่วมมือว่า ความร่วมมือนั้นคือการทำงานร่วมกัน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมการวางแผน การแบ่งปัน และการทำให้บรรลุเป้าหมายของกิจกรรม ดังนั้นตัวบ่งชี้ของความร่วมมือจึงประกอบด้วย

- 1) การวางแผน (Planning)
- 2) การแบ่งปัน (Sharing)
- 3) การทำให้บรรลุเป้าหมาย (Goal Achieving Activities)

Sandiego State University's College of Education (2003) ได้นำเสนอองค์ประกอบของความร่วมมือนี้อีกว่าประกอบด้วย 3 ประการสำคัญคือ

- 1) การสนับสนุนซึ่งกันและกัน (Contribution) เป็นการช่วยเหลือเพื่อน ร่วมงานในการหาข้อมูลต่างๆ
- 2) การมีส่วนรับผิดชอบ (Taking Responsibility) เป็นการปฏิบัติตาม บทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- 3) การเห็นคุณค่าของผู้อื่น (Valuing Other's Viewpoint) เป็นการรับฟัง ผู้อื่นและตัดสินใจด้วยความยุติธรรม

Welch และ Tulbert (2000) ได้นำเสนอองค์ประกอบของความร่วมมือนี้อีก 4 ประการ ได้แก่

- 1) การประณิประณอมเพื่อให้เกิดความคิดใหม่และเกิดการเปลี่ยนแปลง
- 2) การสื่อสารที่ประกอบด้วย การฟัง การเสนอความคิดใหม่และความรู้สึก
- 3) การระบุความต้องการ โดยการระดมสมอง สร้างแผนปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหา
- 4) การพัฒนาแผนปฏิบัติการและประเมินผล

Plymouth State University (2003) ยังได้นำเสนอตัวบ่งชี้ของความร่วมมือนี้อีก 5 ประการ ได้แก่

- 1) ความมุ่งมั่นที่จะร่วมมือ
- 2) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ
- 3) การแสวงหาและสนับสนุนความเห็นของกลุ่ม การตระหนักและรับรู้งานของผู้อื่น
- 4) การตั้งเป้าหมายและจัดลำดับความสำคัญร่วมกัน
- 5) การรักษาสัญญา

2.3.3 การสร้างความร่วมมือ

การสร้างความร่วมมือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาไปสู่เครือข่ายความร่วมมือ เป็นสิ่งที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ในระยะยาว ซึ่งการสร้างความร่วมมือนี้อาจเกิดขึ้นในรูปแบบที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ดังที่ กนกอร สมปราชญ์ และคณะ (2548) ได้เสนอว่า ความร่วมมือเป็นการเปิดโอกาสในการสร้างความสัมพันธ์เพื่อส่งเสริมความเป็นกลุ่มหรือ

ชุมชน เพิ่มความตระหนักในการยอมรับประโยชน์ในการขยายขอบเขตการใช้ทรัพยากรร่วมกัน อีกทั้งยังสามารถนำเสนอลำดับขั้นเพื่อความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือ ดังนี้

1) ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Identify Stakeholder) ความร่วมมือที่เกิดขึ้นจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อมีการระบุถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อจะได้มีการกำหนดความต้องการเป้าหมาย และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพราะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในความร่วมมือนั้นถือเป็นทรัพยากรที่คุณประโยชน์ต่อความร่วมมือมากที่สุด

2) การสนองเหตุผลและความต้องการในการมีส่วนร่วม (Have Collaborators State Their Reasons for wanting to Participate) ในการสร้างความร่วมมือเมื่อมีตัวแทนจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแล้วต้องมีการทบทวนอยู่เสมอว่าความร่วมมือที่ดำเนินการอยู่นั้นได้ตอบสนองต่อเป้าหมายหรือความต้องการของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดหรือไม่ โดยต้องทำให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากรและความเชี่ยวชาญเพื่อตอบสนองเป้าหมายสูงสุดของความร่วมมือ

3) สร้างพันธสัญญาสู่เป้าหมายร่วมกัน (Get a Commitment to Stated Goals) ความร่วมมือที่จะประสบความสำเร็จนั้นจะไม่เกิดขึ้นหากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคนในความร่วมมือนั้นไม่เกิดจิตสำนึกและการแลกเปลี่ยนความคิด ดังนั้นในการสร้างความร่วมมือจะต้องคำนึงถึงการสร้างเป้าหมายร่วมกันในการดำเนินงานให้ลุล่วง

4) การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วม (Establishing a Shared Vision) ในการสร้างความร่วมมือจะพบว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอาจมีมุมมองที่แตกต่างกันซึ่งอาจทำให้เกิดความหลากหลายทางความคิดและอาจนำมาสู่ความขัดแย้งเกี่ยวกับอำนาจและการควบคุม ดังนั้นทุกฝ่ายจะต้องคำนึงถึงความปรารถนาของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย รวมถึงรักษาสมดุลระหว่างการมีส่วนร่วม และเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมอย่างเพียงพอ อีกทั้งยังควรมีการเลือกประเด็นที่เป็นแนวคิดของแต่ละคนมาสื่อสารและอภิปรายเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่น

5) การพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ความร่วมมือ (Developing a Collaborative Strategic Plan) การวางแผนยุทธศาสตร์เป็นการกำหนดเป้าหมายเพื่อให้เกิดความสำเร็จในระยะยาว ในที่ประชุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันแลกเปลี่ยนความคิดและความเชี่ยวชาญ พร้อมทั้งร่วมกันวางแผนยุทธศาสตร์โดยคำนึงถึงความใส่ใจต่อทรัพยากรที่ขาดแคลน เน้นมุมมองที่หลากหลาย อธิบายรายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆ สร้างพันธสัญญาความร่วมมือในการสร้างพันธกิจและเป้าหมาย รวมถึงประเมินจุดอ่อนและจุดแข็งของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย

6) การกำหนดข้อปฏิบัติในการประชุม (Determining Meeting Rules) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถร่วมกำหนดข้อปฏิบัติบางส่วนในการประชุมซึ่งอาจเป็นเพียงเรื่องเกี่ยวกับการปฏิบัติหรือเรื่องที่จำเป็น เช่น การกำหนดวาระการประชุมและประเมินระยะเวลาที่เพียงพอต่อการอภิปรายในแต่ละหัวข้อ การกำหนดบทบาทหน้าที่และระยะเวลาในการปฏิบัติงานให้เสร็จสมบูรณ์

7) การสร้างข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับการตัดสินใจ (Building Consensus about Decision Making) ทักษะการสร้างข้อตกลงร่วมกันนั้นถือเป็นกุญแจสู่ความสำเร็จ เพราะการสร้างข้อตกลงร่วมกันนั้นจะนำไปสู่ความไว้วางใจซึ่งกันและกันในการดำเนินงาน ทำให้ทุกฝ่ายยอมเปิดเผยความเห็นส่วนตัวเมื่อเกิดปัญหาในการดำเนินงานทุกฝ่ายจะสามารถแสดงความคิดเห็นและแก้ไขปัญหาได้อย่างราบรื่น

สรุปได้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือหมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป หรือกลุ่มบุคคลมาปฏิบัติงานร่วมกัน มีความสัมพันธ์ต่อกัน และช่วยเหลือกันเพื่อร่วมมือกันปฏิบัติงานบางสิ่งเพื่อบรรลุผลประโยชน์ร่วมกัน โดยสมาชิกทุกคนล้วนต้องมีจิตสำนึกในการรับผิดชอบหน้าที่ของตน และพร้อมที่จะวิเคราะห์วิจารณ์การทำงานของตนเองเพื่อปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ จากองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ความร่วมมือตามทัศนะหรือทฤษฎีของนักวิชาการต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นว่าในทุกๆ แหล่งที่มาจะพบประเด็นที่สำคัญขององค์ประกอบของความร่วมมืออยู่ 4 ประการ ได้แก่

- 1) การมีความมุ่งมั่นที่จะทำงานร่วมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
- 2) มีการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกัน
- 3) การมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน
- 4) การมีทรัพยากรที่เพียงพอต่อการดำเนินงาน

โดยการสร้างความร่วมมือเป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาไปสู่เครือข่ายความร่วมมือ เป็นสิ่งที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ในระยะยาว

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่าย

2.4.1 ความหมายของเครือข่าย

Hanson (2003) ได้กล่าวถึงความหมายของเครือข่ายว่า เป็นรูปแบบหนึ่งของการประสานงานของบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือหลายองค์กรที่มีทรัพยากรเป็นของตนเองซึ่งเข้ามาประสานงานการทำงานเป็นระยะเวลาหนึ่ง และมีกิจกรรมร่วมกัน เมื่อฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีความต้องการความช่วยเหลือหรือขอความร่วมมือจากกลุ่มอื่นเพื่อแก้ปัญหา โดยการที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มองค์กรใดๆ จะมารวมกันเป็นเครือข่ายได้จะต้องมีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งร่วมกัน มีการติดต่อสื่อสาร เต็มใจประสานงานกัน ดังนั้นไม่เพียงแต่การที่สมาชิกจะมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้น แต่ยังต้องยอมรับการทำกิจกรรมร่วมกันด้วย

ประเวศ วะสี (2541) กล่าวถึงเครือข่ายทางสังคมว่า เครือข่ายทางสังคมมีความคล้ายคลึงกับเครือข่ายในสมอง โดยโครงสร้างของสมองนั้นจะทำให้เกิดการเรียนรู้ในระดับสูงเพื่อการมีชีวิตรอด และโครงสร้างทางสังคมก็เช่นเดียวกันคือ จะมีวิวัฒนาการเพิ่มขึ้นคล้ายกับโครงสร้างทางสมองซึ่งก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของสังคม จากสังคมใช้อำนาจไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และการที่จะเกิดสังคมแห่งการเรี่ยรู้นั้นจะต้องมีการปรับเปลี่ยนสังคมในแนวตั้งไปเป็นเครือข่ายสังคมที่มีการเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันในทุกทิศทางเป็นเครือข่ายแห่งกัลยาณมิตรหรือเครือข่ายสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยที่เครือข่ายจะต้องมีความสามารถในการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องหรือมีการขยายแนวคิดและกระบวนการออกไปจึงสามารถปรับตัวให้อยู่ในดุลยภาพได้

วิชิต นันทสุวรรณ และจ่านิง แรกพิณิจ (2545) กล่าวถึงเครือข่ายว่าเป็นการที่ชาวบ้านรวมตัวกันขบคิดปัญหาของเขาแล้วรวมพลังกันแก้ปัญหา จากนั้นจึงหาผู้นำขึ้นมาจากหมู่บ้านด้วยตนเองแล้วรวมตัวกันเพื่อให้เกิดอำนาจต่อรอง มีการต่อสู้ทางความคิด การเรียนรู้จากภายนอก มีการไปมาหาสู่เรียนรู้ คุยงานด้วยกัน จนกระทั่งเกิดกระบวนการแก้ปัญหาส่งผลให้ความเป็นอยู่และเศรษฐกิจของแต่ละครัวเรือนดีขึ้น

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ (2547) ได้นิยามความหมายของเครือข่ายว่า เป็นการเชื่อมโยงของกลุ่มคนหรือกลุ่มองค์กรที่สมัครใจจะแลกเปลี่ยนข่าวสารหรือดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยมีการจัดระเบียบโครงสร้างของคนในเครือข่ายด้วยความเป็นอิสระ เท่าเทียมกันภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทร ซึ่งกันและกัน

ธนา ประมุขกุล (2547) ได้กล่าวถึงความหมายของเครือข่ายว่า เครือข่ายเปรียบเสมือนภาพข่ายใยแมงมุมที่มีการเชื่อมโยงกันทุกทิศทาง ดังนั้นเครือข่ายจะต้องมีการเชื่อมโยงกันอย่างมีเป้าหมายเป็นการเชื่อมโยงบทบาทของบุคคล องค์กรต่างๆภายใต้วัตถุประสงค์ร่วมกันของภาคีสมาชิก ดังนั้นเครือข่ายจึงเป็นรูปแบบการทำงาน ในลักษณะประสานความร่วมมือในแนวราบระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545) ยังเสนอเพิ่มเติมว่า เครือข่ายเป็นการเชื่อมโยงทุกฝ่ายเข้าหากันซึ่งสมาชิกทุกฝ่ายไม่เพียงแต่เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นซึ่งกันและกัน แต่จะต้องมีการลงมือดำเนินงาน พัฒนาร่วมกัน โดยมีเป้าหมายที่ชัดเจน

2.4.2 การสร้างเครือข่าย

ปารีชาติ วลัยเสถียร (2543) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายว่า เป็นการทำให้มีการติดต่อ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการร่วมมือกันด้วยความสมัครใจ การสร้างเครือข่าย ควรสนับสนุนและอำนวยความสะดวก ให้สมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันฉันท์เพื่อน ทำให้มีความเป็นอิสระมากกว่าสร้างการคบค้าสมาคมแบบฟุ้งเฟ้อ นอกจากนี้การสร้างเครือข่ายจะต้องมีการ แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันด้วย อีกทั้งยังได้สรุปกระบวนการสร้างเครือข่ายและนำเสนอไว้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย รวมทั้งพิจารณาองค์กรต่างๆที่จะมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย ดังนั้นผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการจำเป็นต้องตอบคำถามให้ได้ว่า จะเข้าร่วมเครือข่ายกับองค์กรใด จะได้รับประโยชน์หรือต้องสละประโยชน์ด้านใดบ้างในการเข้าร่วมเครือข่าย และต้องใช้ระยะเวลาเท่าใดในการเข้าร่วมเครือข่าย

2) ขั้นติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย หลังจากที่ตัดสินใจได้แล้วว่าจะเข้าร่วมเครือข่ายกับองค์กรใด ก็จะเริ่มเข้าสู่การติดต่อเพื่อชักชวนเข้าร่วมเครือข่ายการทำงานซึ่งกระบวนการทั้งหมดจะเกิดขึ้นเมื่อแต่ละองค์กรมีความต้องการเหมือนกัน มีเป้าหมายเดียวกัน หรือแม้แต่การมีประโยชน์ร่วมกัน ผู้ปฏิบัติงานจะต้องร่วมกิจกรรมกันเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการของแต่ละองค์กร ดังนั้นจึงต้องมีการสร้างความคุ้นเคยและการยอมรับ รวมทั้งความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ขั้นตอนนี้จะเป็นขั้นตอนของการปลูกจิตสำนึก รวมถึงการกระตุ้นสมาชิกในเครือข่ายให้เกิดการแก้ปัญหา

3) ขั้นการสร้างพันธมิตรร่วมกัน เป็นขั้นตอนการสร้างข้อตกลงในความสัมพันธ์ต่อกัน ในขั้นตอนนี้องค์กรจะเข้าสู่การตกลงทำงานร่วมกันซึ่งจะต้องประกอบกิจกรรมที่นำไปสู่การตอบสนองความต้องการหรือแก้ปัญหา กลุ่มขององค์กรจำเป็นต้องมีความรู้ที่จะใช้แลกเปลี่ยนกัน หรือศึกษาซึ่งกันและกัน

4) ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนการสร้างเครือข่ายแบบเป็นรูปธรรม โดยการเริ่มทำกิจกรรม มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการบริหารจัดการกลุ่ม ซึ่งจะเริ่มต้นด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์ของเครือข่าย การกำหนดกิจกรรมดำเนินงาน การจัดวางข้อตกลงในการทำงาน กำหนดบทบาทของสมาชิกรวมทั้งสิทธิของหัวหน้ากลุ่ม เป็นต้น

5) ขั้นตอนการขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่ม หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ก็นำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันจนมีผลงานปรากฏเป็นที่เด่นชัด สมาชิกในเครือข่ายจะได้รับผลประโยชน์จากการเข้าร่วมเครือข่าย ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น การเรียนรู้ร่วมกันนอกจากจะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานฝ่ายปฏิบัติแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสัมพันธ์ที่

สามารถนำไปสู่การขยายผลการดำเนินงาน กิจกรรมหรือขยายกลุ่มตามพื้นที่ หรือกลุ่มตามลักษณะกิจกรรม

6) ขึ้นติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนที่เกิดจากเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินงานนั้นอีก

อย่างไรก็ตาม กำลูนเทพ เทวกุล (2536) ก็ได้กล่าวว่า การสร้างเครือข่ายจะต้องเริ่มจากตัวแทนที่มีโอกาสจะขยายผลการดำเนินงานของเครือข่ายออกไปได้โดยคำนึงถึงจุดเริ่มต้นที่สำคัญจุดใดจุดหนึ่ง หรืออาจพร้อมกันในหลายๆจุดที่มีความพร้อม เช่น ในกลุ่มข้าราชการ กลุ่มประชาชน ให้เริ่มในลักษณะที่ประชาชนจะเป็นศูนย์กลางที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และสร้างผู้นำให้เกิดขึ้นก่อน โดยที่ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนาและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

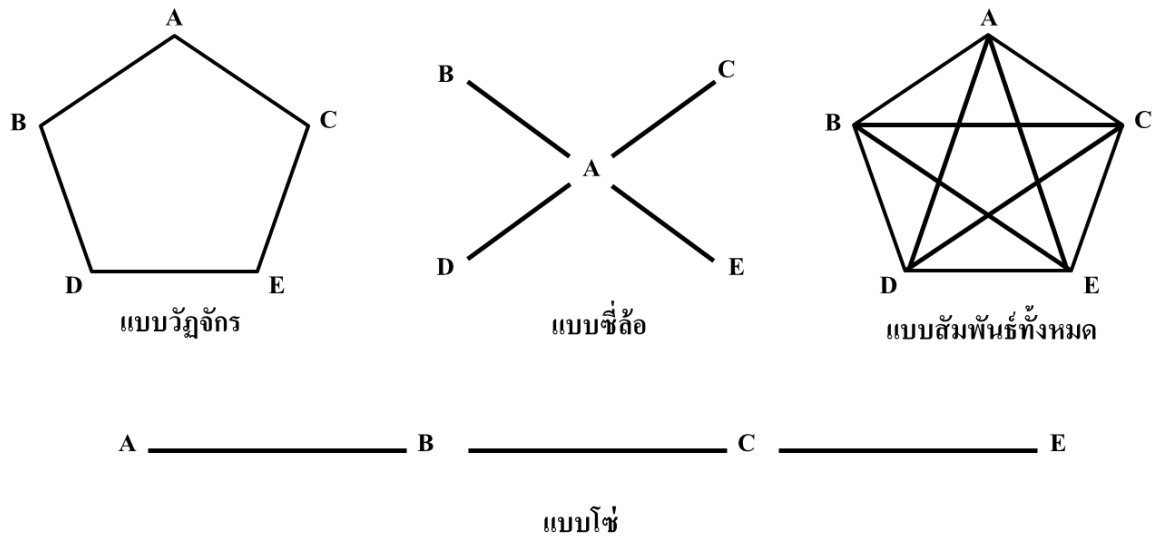
การสร้างเครือข่ายจะเป็นลักษณะของการส่งต่อ มีการสื่อสารซึ่งกันและกัน เช่น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ของประชาชน ซึ่งยังคงต้องอาศัยบทบาทความมีส่วนร่วมจากหลายหน่วยงาน โดยเฉพาะภาครัฐ ที่จะช่วยประสานและเสริมสร้าง สนับสนุนการเรียนรู้ของประชาชนในวิถีชีวิต ซึ่งผู้นำจะเป็นผู้ประสานงานการเรียนรู้ต่างๆระดับชุมชน มีการใช้วิธีการสื่อสารที่เหมาะสมเพื่อให้สมาชิกเกิดแนวความคิด (Concept) ด้วยตนเอง ที่ไม่ใช้วิธีสั่งการ ทั้งนี้ต้องอาศัยสิ่งที่สำคัญคือ การสร้างจิตสำนึกร่วมกันระหว่างสมาชิกว่าสิ่งที่กระทำอยู่นั้นจะสามารถส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในทางที่ดีขึ้นและตรงต่อความต้องการของสมาชิก (เจือจันทร์ จงสถิตย์อยู่, 2536)

ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ และปรีชาดี สถาปิตานนท์ (2549) ได้กล่าวถึงการสร้างเครือข่ายว่า เป็นระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของสิ่งมีชีวิตที่อาจมีการส่งทอดต่อไปเรื่อยๆ เกิดการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และที่สำคัญ การสื่อสารจะเข้ามาบทบาทสำคัญในการสร้างเครือข่ายโดย

- 1) การส่งสารที่เป็นข้อมูลหรือข่าวสารที่ชัดเจนให้ผู้รับเข้าใจง่าย
- 2) การรับสารที่เปิดใจรับข้อมูลข่าวสารอื่นที่อยู่นอกเหนือจากความคิดที่ตนมีอยู่เดิม

2.4.3 ความสามารถในการสื่อสารของเครือข่าย

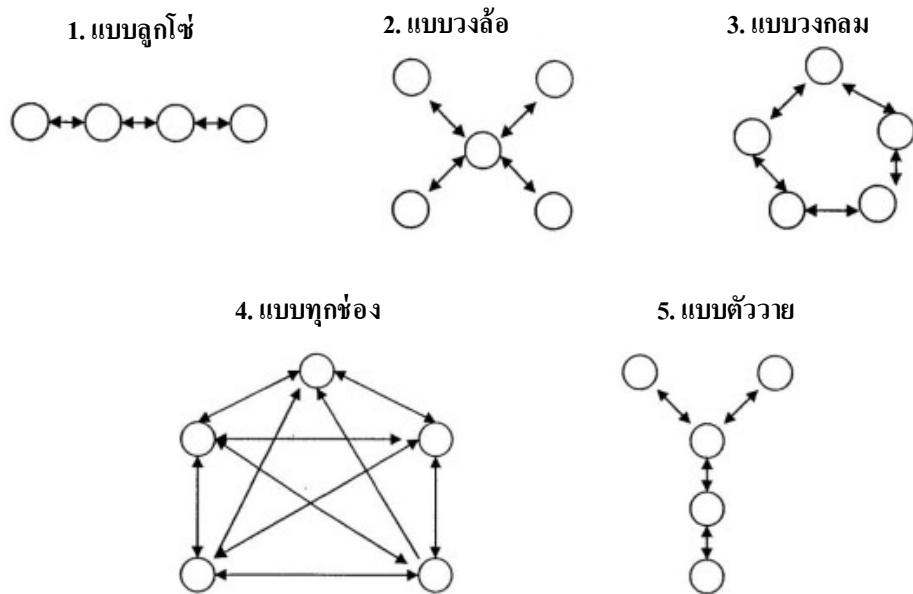
การส่งสารและรับสารที่มีประสิทธิภาพจะส่งให้เกิดการขยายเครือข่ายออกไปในวงกว้าง และเครือข่ายจะต้องมีจุดยืน มีจุดประสงค์ที่ชัดเจนพร้อมที่จะเชื่อมโยงกับภาคส่วนอื่นอยู่เสมอ และมีความยืดหยุ่น แต่มักไม่มีรูปแบบที่ตายตัวและแน่นอน แต่เน้นให้เกิดการบรรลุตามวัตถุประสงค์ของเครือข่ายเป็นสำคัญ (ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ และปรีชาดี สถาปิตานนท์, 2549)

รูปที่ 2.3 แบบแผนการเกิดเครือข่าย (Pattern of Network)

ที่มา: ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ และปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549)

Hanson (2003) ได้กล่าวถึงการส่งข่าวสารภายในหรือระหว่างองค์กรโดยผ่านเครือข่ายนั้น สามารถนำเสนอผ่านรูปแบบการสื่อสาร 5 รูปแบบได้แก่

รูปที่ 2.4 รูปแบบการสื่อสาร

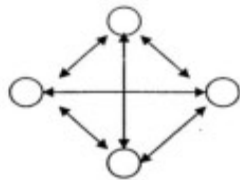
ที่มา: Hanson (2003)

Leavitt (1951 อ้างถึงใน ฉันทนา จันทรบรรจง, 2545) และ Shaw (1954 อ้างถึงใน ฉันทนา จันทรบรรจง, 2545) ได้ศึกษาพบว่า การสื่อสารแบบวงล้อ (Wheel) แบบลูกโซ่ (Chain) และแบบตัววาย (Y-Shape) การสื่อสารทั้ง 3 ลักษณะนี้จะมีลักษณะแบบรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง (Centralization) ดังนั้นจึงทำให้บุคคลที่อยู่ตรงกลางของโครงสร้างการสื่อสารจะได้รับการเลือกเป็นผู้นำ ในขณะที่การสื่อสารแบบวงกลม (Circle) และแบบทุกช่องทาง (All Channel) จะมีลักษณะแบบกระจายอำนาจ (Decentralization) จึงไม่มีการระบุว่าใครจะเป็นผู้นำ ทำให้สมาชิกทุกคนจะได้รับข่าวสารอย่างเท่าเทียมกัน

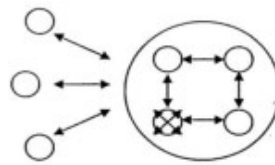
เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545) ได้จำแนกลักษณะการเชื่อมโยงของเครือข่ายความร่วมมือไว้ 4 ลักษณะ ดังนี้

- 1) การเชื่อมโยงของปัจเจกต่อปัจเจก
- 2) การเชื่อมโยงของปัจเจกต่อกลุ่ม
- 3) การเชื่อมโยงของกลุ่มต่อกลุ่ม
- 4) การเชื่อมโยงของเครือข่ายต่อเครือข่าย

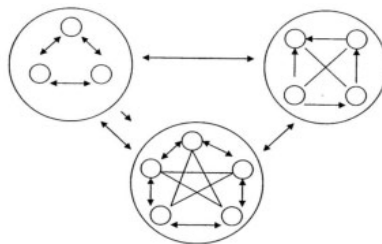
1. การเชื่อมโยงของปัจเจกต่อปัจเจก

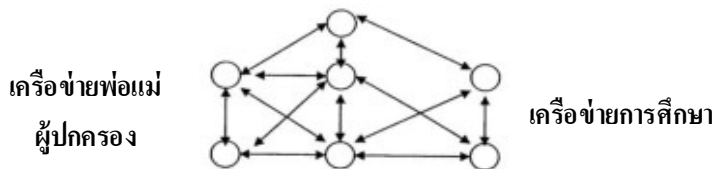
2. การเชื่อมโยงของปัจเจกต่อ

3. การเชื่อมโยงของกลุ่มต่อกลุ่ม

4. การเชื่อมโยงของเครือข่ายต่อเครือข่าย

รูปที่ 2.5 ลักษณะการเชื่อมโยงของเครือข่ายความร่วมมือ
ที่มา: เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545)

Swanburk (1996) กล่าวว่า การสื่อสารที่ขาดประสิทธิภาพจะก่อให้เกิดความตึงเครียดในการดำเนินงานได้และนำมาซึ่งความสูญเสีย ดังนั้นเครือข่ายจะต้องมีการสื่อสารภายในที่ดีทั้งแนวดิ่งและแนวนอน ซึ่งการสื่อสารในเครือข่ายนั้นประกอบด้วย

- 1) การสื่อสารจากบนลงล่าง (Downward communication)
- 2) การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward communication)
- 3) การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication)

2.4.4 ประเภทของเครือข่าย

สหทัย วิเศษ (2547) ได้แบ่งประเภทของเครือข่ายออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

2.4.4.1 เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะการเกิดของเครือข่าย โดยเครือข่ายประเภทนี้อาจแบ่งเป็นเครือข่ายในด้านต่างๆ ได้แก่

- 1) เครือข่ายที่เกิดจากการจัดตั้งของภาครัฐ ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีการระบวงการทำงานและโครงสร้างค่อนข้างเป็นทางการ มีระเบียบกฎเกณฑ์ และได้รับการสนับสนุนโดยตรงจากภาครัฐ
- 2) เครือข่ายที่เกิดจากการสนับสนุนขององค์กรพัฒนาเอกชน เป็นการรวมกลุ่มตามประเด็นปัญหาสาธารณะที่เกิดขึ้น โดยลักษณะของเครือข่ายประเภทนี้จะเป็นกลุ่มเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติมีลักษณะที่ไม่ค่อยเป็นทางการ มีโครงสร้างที่ง่าย ไม่ซับซ้อนซึ่งอยู่ในลักษณะแนวราบ
- 3) เครือข่ายที่เกิดขึ้นจากการก่อตัวของภาคประชาชน เป็นเครือข่ายที่เกิดจากการเรียนรู้สั่งสมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและเชื่อมโยงกระบวนการนั้นเป็นเครือข่าย

2.4.4.2 เครือข่ายที่แบ่งตามลักษณะของกิจกรรม ได้แก่ เครือข่ายที่ดำเนินการโดยยึดภารกิจหรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลาเป็นเกณฑ์ในการแบ่งเครือข่าย โดยเป็นการรวมตัวกันเป็นครั้งคราวเพื่อทำกิจกรรมแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

สุทธิชัย อากาศโร (2547) ได้นำเสนอประเภทของเครือข่ายที่ต่างมีจุดเริ่มต้น หรือถูกสร้างมาด้วยวิธีการต่างๆกัน แบ่งชนิดของเครือข่ายออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

- 1) เครือข่ายที่เกิดโดยธรรมชาติ เครือข่ายชนิดนี้มักเกิดจากการที่ผู้คนมีใจตรงกัน ทำงานคล้ายคลึงกันหรือประสบกับสภาพปัญหาเดียวกันมาก่อน เข้ามารวมตัวกันเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ ร่วมกันแสวงหาทางเลือกใหม่ที่ดีกว่า การดำรงอยู่ของกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายเป็นแรงกระตุ้นที่เกิดขึ้นภายในตัวสมาชิกเอง เครือข่ายเช่นนี้มักเกิดขึ้นในพื้นที่ อาศัยความเป็นเครือญาติ เป็นคนในชุมชนหรือมาจากภูมิภาคนาเดียวกันที่มีวัฒนธรรมความเป็นอยู่คล้ายคลึงกัน มาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มโดยจัดตั้งเป็นชมรมที่มีกิจกรรมร่วมกันก่อน เมื่อมีสมาชิกเพิ่มขึ้นจึงขยายพื้นที่ดำเนินการออกไป หรือมีการขยายเป้าหมาย/วัตถุประสงค์ ของกลุ่มมากขึ้น ในที่สุดก็พัฒนาขึ้นเป็นเครือข่าย

เพื่อให้ครอบคลุมต่อความต้องการของสมาชิกได้กว้างขวางขึ้น เครือข่ายประเภทนี้ มักใช้เวลาก่อร่างสร้างตัวที่ยาวนาน แต่เมื่อเกิดขึ้นแล้ว มักจะเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวเพิ่มขึ้น

2) เครือข่ายจัดตั้ง เครือข่ายในลักษณะนี้มักจะมี ความเกี่ยวข้องกับนโยบายหรือการดำเนินงานของภาครัฐเป็นส่วนใหญ่ การจัดตั้งอยู่ในกรอบความคิดเดิมที่ใช้กลไกของรัฐผลักดันให้เกิดงานที่เป็นรูปธรรมโดยเร็ว และส่วนมากภาคีหรือสมาชิกที่เข้าร่วมเครือข่ายมักจะไม่ได้มีพื้นฐานความต้องการ ความคิด ความเข้าใจ หรือมุมมองในการจัดตั้งเครือข่ายที่ตรงกันมาก่อนที่จะเข้าร่วมตัวกัน เป็นการทำงานเฉพาะกิจชั่วคราวที่ไม่มีความต่อเนื่อง และมักจะจางหายไป ในที่สุด เว้นแต่ว่าเครือข่ายจะได้รับการชี้แนะที่ดี ดำเนินงานเป็นขั้นตอนจนสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง เกิดเป็นความผูกพันระหว่างสมาชิกจนนำไปสู่การพัฒนาเป็นเครือข่ายที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม แม้ว่ากลุ่มสมาชิกจะยังคงรักษาสถานภาพของเครือข่ายไว้ได้ แต่มีแนวโน้มที่จะลดขนาดของเครือข่ายลงเมื่อเปรียบเทียบกับระยะก่อตั้ง

3) เครือข่ายวิวัฒนาการ เป็นการถือกำเนิดโดยไม่ได้เป็นไปตามธรรมชาติตั้งแต่แรก และไม่ได้เกิดจากการจัดตั้ง โดยตรงแต่มีกระบวนการพัฒนาผสมผสานอยู่ โดยเริ่มที่กลุ่มบุคคล/องค์กรมารวมกันด้วยวัตถุประสงค์กว้างๆ ในการสนับสนุนกันและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยยังไม่ได้สร้างเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เฉพาะที่ชัดเจนนัก หรืออีกลักษณะหนึ่งคือถูกจุดประกายความคิดจากภายนอกไม่ว่าจะเป็นการได้รับฟัง หรือการไปได้เห็นการดำเนินงานของเครือข่ายอื่นๆ มา แล้วเกิดความคิดที่จะรวมตัวกัน สร้างพันธสัญญาเป็นเครือข่ายช่วยเหลือและพัฒนาตนเอง เครือข่ายที่ว่านี้แม้จะไม่ได้เกิดจากแรงกระตุ้น ภายใน โดยตรง ตั้งแต่แรก แต่ถ้าสมาชิกมีความตั้งใจจริงที่เกิดจากจิตสำนึกที่ดี เมื่อได้รับการกระตุ้นและสนับสนุน ก็จะสามารถพัฒนาต่อไปจนกลายเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งทำนองเดียวกันกับเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

2.4.5 องค์ประกอบของเครือข่าย

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2545) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายไว้ 7 ประการ ได้แก่

1) มีการรับรู้ มุมมองที่เหมือนกัน (common perception) สมาชิกในเครือข่าย ต้องมีความรู้สึกนึกคิดและการรับรู้เหมือนกันถึงเหตุผลในการเข้าร่วมกันเป็นเครือข่าย อาทิเช่น มีความเข้าใจในตัวปัญหาและมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน ประสบกับปัญหาอย่างเดียวกันหรือต้องการความช่วยเหลือในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกของเครือข่ายเกิดความรู้สึกผูกพันในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาหรือลดความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น ดังนั้น การรับรู้ร่วมกันถือเป็นหัวใจของเครือข่ายที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common vision) วิสัยทัศน์ร่วมกัน หมายถึงการที่สมาชิกมองเห็นจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้และเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน และมีเป้าหมายที่จะเดินทางไปด้วยกัน การมีวิสัยทัศน์ร่วมกันจะทำให้กระบวนการขับเคลื่อนเกิดพลัง

มีความเป็นเอกภาพ และช่วยผ่อนคลายความขัดแย้งอันเนื่องมาจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน ในทางตรงกันข้าม ถ้าวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของสมาชิกบางกลุ่มขัดแย้งกับวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายของเครือข่าย พฤติกรรมของสมาชิกกลุ่มนั้นก็จะเริ่มแตกต่างจากแนวปฏิบัติที่สมาชิกเครือข่ายกระทำร่วมกัน ดังนั้น แม้ว่าจะต้องเสียเวลามากกับความพยายามในการสร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน แต่ก็จำเป็นจะต้องทำให้เกิดขึ้น หรือถ้าสมาชิกมีวิสัยทัศน์ส่วนตัวอยู่แล้ว ก็ต้องปรับให้สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของเครือข่ายให้มากที่สุดแม้จะไม่ซ้อนทับกันแนบสนิทจนเป็นภาพเดียวกัน แต่อย่างน้อยก็ควรสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

3) มีความสนใจหรือผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual interests/benefits) คำว่าผลประโยชน์ในที่นี้ครอบคลุมทั้งผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินและผลประโยชน์ไม่ใช่ตัวเงิน เป็นความต้องการ (need) ของมนุษย์ในเชิงปัจเจก เช่น เกียรติยศ ชื่อเสียง การยอมรับ โอกาสในความก้าวหน้า ความสุข ความพึงพอใจ ฯลฯ ถ้าการเข้าร่วมในเครือข่ายสามารถตอบสนองต่อความต้องการของเขาหรือมีผลประโยชน์ร่วมกัน ก็จะเป็นแรงจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในเครือข่ายมากขึ้น

4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (Stakeholders participation) เป็นกระบวนการที่สำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่ายควรมีความเท่าเทียมกัน ทุกคนอยู่ในฐานะ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย เป็นความสัมพันธ์ในแนวราบ (horizontal relationship) คือความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อน มากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (Vertical relationship) ในลักษณะเจ้านายลูกน้อง ซึ่งบางครั้งก็ทำได้ยากในทางปฏิบัติเพราะต้องเปลี่ยนกรอบความคิดของสมาชิกในเครือข่ายโดยการสร้างบริบทแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบ แต่ถ้าทำได้จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายมาก

5) มีการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary relationship) องค์กรประกอบที่จะทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง คือ การที่สมาชิกของเครือข่ายต่างก็สร้างความเข้มแข็งให้กันและกัน โดยนำจุดแข็งของฝ่ายหนึ่งไปช่วยแก้ไขจุดอ่อนของอีกฝ่ายหนึ่ง แล้วทำให้ได้ผลลัพธ์เพิ่มขึ้นในลักษณะพลังทวีคูณ ซึ่งให้ผลลัพธ์ที่ดีกว่าการที่ต่างคนต่างอยู่

6) การเกี่ยวพันพึ่งพากัน (Interdependence) เป็นองค์ประกอบที่ทำให้เครือข่ายดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน การที่สมาชิกเครือข่ายตกอยู่ในสภาวะจำกัดทั้งด้านทรัพยากร ความรู้ เงินทุน กำลังคน ฯลฯ ไม่สามารถทำงานให้บรรลุเป้าหมายอย่างสมบูรณ์ได้ด้วยตนเองโดยปราศจากเครือข่าย จำเป็นต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย การทำให้หุ้นส่วนของเครือข่ายยึดโยงกันอย่างเหนียวแน่น จำเป็นต้องทำให้หุ้นส่วนแต่ละคนรู้สึกรู้สีกว่าหากเอาหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งออกไปจะทำให้เครือข่ายล้มลงได้ การดำรงอยู่ของหุ้นส่วนแต่ละคนจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำรงอยู่ของเครือข่าย การเกี่ยวพันพึ่งพากันในลักษณะนี้จะส่งผลให้สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน โดยอัตโนมัติ

7) มีปฏิสัมพันธ์ในเชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) สมาชิกในเครือข่ายต้องทำกิจกรรมร่วมกัน เพื่อก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เช่น มีการติดต่อกันผ่านทาง การเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีกิจกรรมประชุมสัมมนาาร่วมกัน โดยที่ผลของการปฏิสัมพันธ์นี้ต้องก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในเครือข่ายตามมาด้วย ลักษณะของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกควรเป็นการแลกเปลี่ยนกัน (Reciprocal exchange) มากกว่าที่จะเป็นผู้ให้หรือเป็นผู้รับฝ่ายเดียว (Unilateral exchange) ยิ่งสมาชิกมีปฏิสัมพันธ์กันมากเท่าใดก็จะเกิดความผูกพันระหว่างกันมากขึ้นเท่านั้น ทำให้การเชื่อมโยงแน่นแฟ้นมากขึ้น มีการเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น สร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย

ธนา ประมุขกุล (2547) กล่าวถึงองค์ประกอบของเครือข่ายว่าประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ดังนี้

- 1) สมาชิก ได้แก่สมาชิกทั้งที่เป็นแกนหลักของเครือข่าย และสมาชิกที่มีส่วนสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายซึ่งมีความเกี่ยวข้อง โดยตรงกับผลงานที่เกิดขึ้นของเครือข่าย
- 2) กรรมการผู้ประสานงาน จะเป็นผู้นำพาให้เครือข่ายสามารถขับเคลื่อนไปได้ เพราะเกิดจัดการที่ดีโดยกรรมการผู้ประสานงาน
- 3) เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ ถือเป็นสิ่งสำคัญของการเป็นเครือข่าย โดยเป้าหมายจะต้องมีความชัดเจน มีความเป็นไปได้ และสามารถทำให้บรรลุผลได้
- 4) กิจกรรม การจัดการกิจกรรมจะต้องสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมใช้ทรัพยากรของสมาชิกด้วยกันเอง

2.4.6 ลักษณะบ่งชี้เชิงคุณภาพความเข้มแข็งของเครือข่าย

ธนา ประมุขกุล (2547) ได้กล่าวถึงลักษณะบ่งชี้เชิงคุณภาพความเข้มแข็งของเครือข่าย ดังนี้

- 1) สัมพันธภาพ สมาชิกที่ร่วมกันในเครือข่ายจะต้องมีความใกล้ชิดสนิทสนม กลมเกลียว เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความยืดหยุ่นและเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยอาศัยความจริงใจเป็นพื้นฐาน
- 2) ความชัดเจนของเป้าหมาย จะเปรียบเสมือนเข็มทิศนำทางให้สมาชิกในเครือข่ายเข้าใจตรงกัน และเดินทางไปทิศทางเดียวกัน โดยไม่หลงใช้เวลาและทรัพยากรอย่างไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของเครือข่าย
- 3) กระบวนการนำเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ เครือข่ายจำเป็นต้องมีความเป็นประชาธิปไตยให้สมาชิกสามารถเสนอความคิดเห็น ให้สิทธิ์ในการตัดสินใจอย่างอิสระ
- 4) ลักษณะกิจกรรมและความต่อเนื่อง เครือข่ายจะต้องมีการดำเนินกิจกรรมด้วยสมาชิกในเครือข่ายเอง โดยกระทำอย่างสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่เกิดขึ้นจะเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายด้วยเช่นกัน

5) แหล่งของทรัพยากรและศักยภาพของเครือข่าย ศักยภาพของสมาชิกในเครือข่าย และทรัพยากรเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อการดำเนินงานเครือข่าย ดังนั้นถ้าสมาชิกเครือข่ายมีความสามารถในการแสวงหาทรัพยากรและดึงศักยภาพของตนที่มีอยู่มาใช้ย่อมเป็นการแสดงถึงความเข้มแข็งของเครือข่ายที่สามารถพึ่งตนเองได้แต่ไม่ได้หมายความว่าเครือข่ายจะต้องปฏิเสธการสนับสนุนจากภายนอกโดยสิ้นเชิง

6) การเรียนรู้และนวัตกรรม ความหลากหลายของสมาชิกเครือข่ายควรก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ สามารถนำไปสู่การพัฒนาจนเกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมตามมา ซึ่งเป็นผลมาจากการมีปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ซึ่งนวัตกรรมที่เกิดขึ้นอาจมีการพัฒนาต่อยอดจนกระทั่งถึงเป็นนวัตกรรมต้นแบบให้กับผู้อื่นต่อไป

2.4.7 ผู้นำเครือข่ายและภาวะผู้นำ

McFarland (1979) ได้นิยามความหมายของผู้นำว่า เป็น บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานในระดับต่าง ๆ ที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

DuBrim (1998) กล่าวว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลที่ทำให้องค์การประสบความสำเร็จและความก้าวหน้าและบรรลุความสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้บังคับบัญชาหรือผู้นำคือบุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือบุคคลต่างๆเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

Tichy และ Eli (1997) ได้กล่าวถึงความหมายของผู้นำว่า เป็นผู้ที่สามารถจูงใจผู้อื่นให้ทำบางสิ่งบางอย่างให้สำเร็จโดยการชี้ให้เห็นถึงประโยชน์ของการบรรลุเป้าหมายนั้น และผู้นำยังต้องชี้ให้เห็นวิธีการที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จอีกด้วย

ดังนั้น กล่าวโดยสรุปได้ว่า ผู้นำ หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นหัวหน้าหน่วยงานหรือองค์กร มีอำนาจหน้าที่เหนือคนอื่นภายในองค์กรนั้นๆ มีหน้าที่ในการสั่งการ วางแผน แนะนำ ชี้แนะหรือปฏิบัติ และมีความสามารถในการนำพากลุ่มหรือองค์กรไปสู่วัตถุประสงค์หรือสู่จุดหมายที่วางไว้

จะเห็นได้ว่า ผู้นำเครือข่ายเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการกำหนดความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของเครือข่าย ดังนั้นผู้นำเครือข่ายซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้บริหารเครือข่ายจะต้องมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการ เป็นผู้นำ ตลอดจนการ มีภาวะผู้นำที่จะเป็น ปัจจัยหลักสำคัญในการพัฒนาเครือข่ายให้เจริญก้าวหน้าและ ยกระดับเครือข่ายให้ประสบความสำเร็จ (กนกอร สมปราชาญ์, 2546; Cunningham and Gressi, 1993; Glathorn, 1994; Leithwood, 1999)

Tennenbaurn (1959) ได้แสดงความเห็นว่า ภาวะผู้นำเป็นการใช้อำนาจอิทธิพล หรือความสามารถในการจูงใจให้คนปฏิบัติตามความเห็น ความต้องการ และคำสั่ง เป็นการที่บุคคลหนึ่งมีอิทธิพลเหนือพฤติกรรมของคนอื่น

Hersey, et al. (1996) ได้แสดงความเห็นว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการที่ใช้อิทธิพลให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลใช้ความพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ให้บรรลุเป้าหมายในสถานการณ์หนึ่ง

Northhouse (2012) ได้นิยามคำว่า ภาวะผู้นำไว้ว่า ภาวะผู้นำเป็นกระบวนการของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อกลุ่มบุคคลเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากมุมมองต่างๆของนักวิชาการจึงสามารถสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำ คือ ความสามารถของบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการก่อให้เกิดกิจกรรมเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มโดยการชักชวน จูงใจให้บุคคลหรือกลุ่มปฏิบัติตามความคิดเห็น หรือความต้องการของตน ได้ด้วยความเต็มใจ

อัทธวัจก์ ขำพร้อม (2555) ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้นำชุมชนที่ดีว่า ผู้นำชุมชนที่ดีควรจะต้องมีการพัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชน หมู่บ้าน ตำบลให้เข้มแข็ง โดยภาวะผู้นำที่ดีนั้น จะต้องมีความสามารถช่วยให้องค์กรและชุมชนมีความเข้มแข็งขึ้นมาได้ บทบาทของผู้นำชุมชนมีความสำคัญในการขับเคลื่อน หากจะให้เกิดผลการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม ผู้นำชุมชนจะต้องสร้างความเชื่อถือและเชื่อมั่น ให้กับประชาชนในชุมชน จากแนวคิดดังกล่าว ทำให้ผู้นำท้องถิ่น หรือผู้นำชุมชนต้องมีการพัฒนาตนเอง เพื่อที่จะนำพาชุมชนหรือหมู่บ้านของตนเองให้ทัดเทียมกับชุมชนหรือหมู่บ้านใกล้เคียง ไม่ล้าหลัง ซึ่งหากชุมชนหรือหมู่บ้านของตนเองยังไม่ได้รับการพัฒนาตามกระบวนการที่ภาครัฐหรือองค์กรอื่นดำเนินการ จะส่งผลกระทบต่อตัวผู้นำในเรื่องขององค์ความรู้ และศักยภาพของผู้นำ การพัฒนาตนเองของผู้นำจึงส่งผลกระทบต่อตัวผู้นำโดยตรง ที่จะคิดพัฒนาองค์ความรู้ให้เกิดอยู่ตลอดเวลา สร้างวิสัยทัศน์ มีความรอบรู้ หมั่นศึกษา ให้ทันต่อสถานการณ์โลกปัจจุบัน เพื่อนำมาปรับเปลี่ยนการทำงานให้เข้ากับชุมชนหมู่บ้านของตนเอง และสามารถสร้างเสริมการทำงานวิธีการพัฒนาตนเอง ความต้องการพัฒนาตนเอง ในการบริหารจัดการชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.8 การรักษาและพัฒนาเครือข่ายเพื่อความยั่งยืน

ตราบดีที่ภารกิจเครือข่ายยังไม่สำเร็จย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องรักษาเครือข่ายไว้ ปรึกษาประคองให้เครือข่ายสามารถดำเนินการต่อไปได้ และบางกรณีหลังจากเครือข่ายได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายแล้ว ก็จำเป็นต้องรักษาความสำเร็จของเครือข่ายไว้ ดังที่ ธนา ประมุขกุล (2544) ได้นำเสนอหลักการรักษาความสำเร็จของเครือข่าย มีดังนี้

1) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ความยั่งยืนของเครือข่ายจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อได้มีการจัดกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งกิจกรรมดังกล่าวกลายเป็นแบบแผน (pattern) ของการกระทำที่สมาชิกของเครือข่ายยอมรับโดยทั่วกัน ด้วยเหตุนี้ การที่จะรักษาเครือข่ายไว้ได้ต้องมีการกำหนดโครงสร้างและตารางกิจกรรมไว้ให้ชัดเจน ทั้งในแง่ของเวลา ความถี่ และต้องเป็นกิจกรรมที่น่าสนใจเพียงพอที่จะดึงดูดสมาชิกให้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมเดียวที่ใช้สำหรับสมาชิกทุกคน ในสำรวจดูความต้องการเฉพาะของสมาชิกในระดับย่อยลงไปในแต่ละคนและแต่ละกลุ่ม กล่าวคือควรมีกิจกรรมย่อยที่หลากหลายเพียงพอที่จะตอบสนองความสนใจของสมาชิกกลุ่มย่อยในเครือข่ายด้วย โดยที่กิจกรรมเหล่านี้ก็ยังคงอยู่ในทิศทางที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายของเครือข่าย กิจกรรมเหล่านี้อาจจัดในรูปแบบที่เป็นทางการ เช่น การวางแผนงานร่วมกัน การพบปะเพื่อประเมินผลร่วมกันประจำทุกเดือน ฯลฯ หรือจัดในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ เช่น จัดกีฬาสันทนาการระหว่างสมาชิก จัดงาน ประเพณี ท้องถิ่นร่วมกัน เป็นต้น ในกรณีที่เครือข่ายครอบคลุมพื้นที่ที่กว้างขวางมาก กิจกรรมไม่ควรรวมศูนย์อยู่เฉพาะส่วนกลาง ควรกระจายจุดพบปะสังสรรค์หมุนเวียนกันไปเพื่อให้สมาชิกเข้าร่วมได้โดยสะดวก

2) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย สัมพันธภาพที่ดีเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งในการรักษาเครือข่ายให้ยั่งยืนต่อไป สมาชิกของเครือข่ายพึงตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาสัมพันธภาพ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง หรือความไม่เข้าใจกันที่อาจเกิดขึ้น สมาชิกควรแสดงความเป็นมิตรต่อกัน เมื่อเกิดความขัดแย้งต้องรีบแก้ไขและดำเนินการไกล่เกลี่ยให้เกิดความเข้าใจกันใหม่ นอกจากนี้ควรมีมาตรการป้องกันปัญหาก่อนที่จะเกิดความขัดแย้งระหว่างกัน เช่น ในการจัดโครงสร้างองค์กรควรแบ่งอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน และไม่ซ้ำซ้อน การกำหนดเป้าหมายการทำงานที่สมาชิกยอมรับร่วมกัน การจัดสรรทรัพยากรอย่างเพียงพอ การกำหนดผู้นำที่เหมาะสม การกำหนดกติกาอันเป็นที่ยอมรับร่วมกัน เป็นต้น

3) การกำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจ เครือข่ายจำเป็นต้องกำหนดกลไกบางประการที่จะช่วยจูงใจให้สมาชิกเกิดความสนใจอยากเข้ามีส่วนร่วม ซึ่งตามทฤษฎีแรงจูงใจแล้ว ปัจเจกต่างก็มีสิ่งจูงใจที่ต่างกัน ดังนั้นควรทำการวิเคราะห์เพื่อบ่งชี้ถึงแรงจูงใจที่แตกต่างหลากหลายในแต่ละบุคคล แล้วทำการจัดกลุ่มของสิ่งจูงใจที่ใกล้เคียงกันออกเป็นกลุ่มๆ อาทิ ค่าตอบแทน เกียรติยศชื่อเสียง การยอมรับ ฯลฯ อันจะนำไปสู่มาตรการในการสร้างแรงจูงใจสำหรับบุคคลในแต่ละกลุ่มอย่างเฉพาะเจาะจง

4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ หลายเครือข่ายต้องหยุดดำเนินการไปเนื่องจากขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุน การดำเนินงานที่เพียงพอ ทั้งด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ และบุคลากร ที่สำคัญคือเงินทุนในการดำเนินงานซึ่งเปรียบเสมือนเลือดที่ไหลเวียนหล่อเลี้ยงเครือข่ายให้สามารถดำเนินการต่อไปได้ เมื่อขาดเงินทุนเพียงพอที่จะจุนเจือ เครือข่ายอาจต้องปิด

4) การสื่อสารในเครือข่าย เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อเครือข่าย ซึ่งหากสมาชิกทุกฝ่ายต่างมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมแล้วก็จะทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์โดยปริยาย นำมาซึ่งการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การรับรู้ข้อมูลที่ทั่วถึง

ในกระบวนการสร้างเครือข่ายมีระบบเชื่อมโยงสัมพันธ์กันของสิ่งมีชีวิตที่ควรได้รับโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายต่อไปเรื่อยๆ มีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งสามารถแบ่งได้ 6 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย เป็นขั้นตอนที่ผู้ปฏิบัติงานหรือฝ่ายจัดการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่ายเพื่อดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย
- 2) ขั้นติดต่อกับองค์กรที่จะเป็นเครือข่าย หลังจากที่ได้ตัดสินใจได้แล้วว่าจะเข้าร่วมเครือข่ายกับองค์กรใด
- 3) ขั้นการสร้างพันธมิตรร่วมกัน เป็นขั้นตอนการสร้างข้อตกลงในความสัมพันธ์ต่อกัน
- 4) ขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนการสร้างเครือข่ายแบบรูปธรรม โดยการเริ่มทำกิจกรรม มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน มีการตกลงเรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม
- 5) ขั้นตอนการขยายกิจกรรมหรือขยายกลุ่ม หลังจากขั้นตอนการพัฒนาความสัมพันธ์จนนำไปสู่การทำกิจกรรมร่วมกันจนมีผลงานปรากฏเป็นที่เด่นชัด
- 6) ขั้นติดตามและประเมินผล เป็นขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนที่เกิดจากเครือข่ายความร่วมมือเพื่อนำไปสู่การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงแผนการดำเนินงานนั้นอีก

ในการสื่อสารเครือข่ายจะต้องมีการสื่อสารภายในที่ดีทั้งแนวดิ่งและแนวนอน ซึ่งการสื่อสารในเครือข่ายนั้นประกอบด้วย

- 1) การสื่อสารจากบนลงล่าง (Downward communication)
- 2) การสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Upward communication)
- 3) การสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication)

หลังจากเครือข่ายได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายแล้ว ก็จำเป็นต้องรักษาความสำเร็จของเครือข่ายไว้

- 1) การจัดกิจกรรมร่วมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง
- 2) การรักษาสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกเครือข่าย
- 3) การกำหนดกลไกสร้างระบบจูงใจ
- 4) การจัดหาทรัพยากรสนับสนุนอย่างเพียงพอ
- 5) การให้ความช่วยเหลือและช่วยแก้ไขปัญหา
- 6) การสร้างผู้นำรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง

2.5 นวัตกรรม (Innovation)

2.5.1 ความหมายของนวัตกรรม

นวัตกรรม (Innovation) เป็นสิ่งที่ได้มีการศึกษาและกล่าวถึงมาเป็นระยะเวลาค่อนข้างนานแล้ว แต่ความเข้าใจในเรื่องความหมายของนวัตกรรมก็ยังคงมีความแตกต่างกันไปในหลายๆมุมมองตามภูมิหลังของนักวิชาการแต่ละคน สำหรับคำว่า “นวัตกรรม” หรือ Innovation เป็นคำที่มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า innovare แปลว่า ทำสิ่งใหม่ขึ้นมา ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า นวัตกรรม ที่มีรูปศัพท์เดิมมาจากภาษาบาลี มีความหมายว่า การกระทำที่ใหม่ของตนเอง หรือการกระทำของตนเองใหม่ (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2548) อย่างไรก็ตาม นักวิชาการหลายท่านก็ได้มีการให้ความหมายและนิยามของคำว่า นวัตกรรม ไว้มากมาย แต่ทั้งหมดล้วนแล้วแต่ตีความไปในแนวทางเดียวกัน ได้แก่

Evan (1966) ได้กล่าวถึงความหมายของนวัตกรรมไว้ว่า นวัตกรรมเป็นกระบวนการของการพัฒนาความคิดใหม่

Utterback (1994) ได้กล่าวว่า นวัตกรรมเป็นสิ่งต่อยอดของสิ่งประดิษฐ์ให้เข้าถึงและเป็นที่ยอมรับของตลาดในลักษณะของผลิตภัณฑ์ใหม่หรือเป็นกระบวนการใหม่ที่มีการพัฒนาขึ้นมาใช้เป็นครั้งแรก และทำให้เกิดประโยชน์เชิงเศรษฐกิจ

Drucker (1985, 1993) ได้กล่าวว่า นวัตกรรม เป็นเครื่องมือที่สำคัญของผู้ประกอบการในการสร้างศักยภาพการแข่งขันในเชิงธุรกิจและความมั่งคั่ง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ หรือจากการสร้างขึ้นมาใหม่ รวมทั้งเป็นการพัฒนาขึ้นจากความรู้ใหม่

Perez-Bustamante (1999) ได้กล่าวว่า นวัตกรรม เป็นเรื่องของกระบวนการแสวงหาคำเนินงานจัดเก็บตลอดจนใช้ประโยชน์จากข้อมูลในด้านการสร้างความรู้ การวิจัยและพัฒนา การผลิตการพาณิชย์ และการอยู่รอดของธุรกิจ

Smits (2002) ได้กล่าวว่า นวัตกรรม เป็นความสำเร็จของการผสมเชื่อมโยงในเรื่องของวัสดุอุปกรณ์ และความคิด ให้เป็นประโยชน์ในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ

Herkema (2003) ได้กล่าวว่า นวัตกรรมเป็นการใช้ความคิด หรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ในองค์การ และนวัตกรรมสามารถเป็นได้ทั้งผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ หรือเทคโนโลยีใหม่ซึ่งอาจจะเกิดจากการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเฉียบพลันหรือค่อยเป็นค่อยไป

Schilling (2008) ได้กล่าวว่า นวัตกรรมเป็นเรื่องของการนำความคิดไปใช้ในเชิงปฏิบัติ เพื่อให้ได้สิ่งใหม่หรือกระบวนการใหม่

พันธุอาจ ชัยรัตน์ (2547) ได้กล่าวถึงความหมายของ นวัตกรรมเชิงเศรษฐศาสตร์ ไว้ว่า คือการนำเอาแนวคิดใหม่หรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของนวัตกรรมในเชิงแคบว่า เป็นผลผลิตของความสำเร็จทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ร่วมกับพลวัตของกิจกรรมทางสังคม ในขณะที่ความหมายในเชิงกว้าง หมายถึง แนวความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งต่างๆ ที่ใหม่ต่อตัวปัจเจก หรือหน่วยที่รับเอาสิ่งเหล่านั้นไปประยุกต์ใช้ การรวมเอากิจกรรมที่นำไปสู่การแสวงหาความสำเร็จเชิงพาณิชย์ การสร้างตลาดใหม่ผลิตภัณฑ์ใหม่กระบวนการและการบริการใหม่การทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่น โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวให้กลายมาเป็น โอกาส และนำไปสู่แนวคิดใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และสังคม

2.5.2 ประเภทของนวัตกรรม

การจำแนกประเภทของนวัตกรรม สามารถแบ่งได้หลายแบบขึ้นอยู่กับขอบเขตและวัตถุประสงค์ในการนำไปใช้ประโยชน์ ปัจจุบันพบว่า การแบ่งประเภทของนวัตกรรมซึ่งเป็นที่นิยมในงานวิจัย และการนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการนวัตกรรมสามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การจำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรม

1) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) หมายถึง การพัฒนาและนำเสนอผลิตภัณฑ์ใหม่ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยี หรือวิธีการใช้ที่ดี รวมไปถึงการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพที่ดียิ่งขึ้น (รัชนี วรกิจ โภคาทร, 2547) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ถือเป็นผลผลิตขององค์กรหรือธุรกิจโดยอาจอยู่ในรูปตัวสินค้า หรือการบริการ (Smith, 2006; Schilling, 2008)

2) นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) หมายถึง การประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการหรือกระบวนการใหม่ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิตและการทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งจะพบว่า นวัตกรรมกระบวนการนี้ ส่วนใหญ่จะสามารถพบเห็นได้ในองค์กรต่างๆ ที่มีการปรับปรุงกระบวนการภายในซึ่งนำไปสู่การพัฒนา นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ให้ไปถึงมือผู้บริโภคหรือผู้ใช้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล (Capon, et al., 1992; Gopalakrishnan and Damapour, 1997)

แม้ว่านวัตกรรมเชิงผลิตภัณฑ์จะเป็นสิ่งที่มองเห็นได้ชัดเจนมากกว่า แต่นวัตกรรมกระบวนการก็ยังมี ความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน เพราะหลายองค์กรได้ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมกระบวนการที่จะ นำไปสู่ความได้เปรียบทางการแข่งขัน (Capon, et al., 1992; Gopalakrishnan and Damapour, 1997)

2. การจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง

1) นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) หมายถึง นวัตกรรมที่มีระดับความ ใหม่ในลักษณะที่มีความแตกต่างไปจากเดิมอย่างสิ้นเชิง หรือเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงแบบ ถอนรากถอนโคน (Schilling, 2008) ดังนั้นนวัตกรรมแบบเฉียบพลันจึงมีนัยสำคัญมากกว่าการพัฒนา ปรับปรุงจากสิ่งที่มีอยู่เดิม เพราะเป็นการใช้ความคิดใหม่ทั้งหมดในการพัฒนานวัตกรรม (Smith, 2006) นอกจากนี้ยังมีการประมาณว่า นวัตกรรมที่มีลักษณะเฉียบพลันนั้นจะมีเพียงร้อยละ 10 ของ นวัตกรรมทั้งหมด (Rothwell and Gardner, 1989)

2) นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) หมายถึง นวัตกรรมที่มี ลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยจะพัฒนาจากพื้นฐานแนวคิด หรือการออกแบบจาก ผลิตภัณฑ์หรือกระบวนการที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงจะมากน้อยเพียงใดก็ ขึ้นอยู่กับประ สบการณ์ ความเชี่ยวชาญ และข้อมูลความต้องการของลูกค้าที่ธุรกิจมีอยู่ (Ettlit and Reza, 1992; Gopalakrishnan and Damapour, 1997; Tidd, et al., 2001; Schilling, 2008)

ดังนั้นในการจำแนกนวัตกรรมการตามระดับของการเปลี่ยนแปลงจะพบว่า นวัตกรรมในลักษณะ เฉียบพลันนั้นมีนัยสำคัญมากกว่านวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เพราะ นวัตกรรมในลักษณะ เฉียบพลันจะเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญของธุรกิจที่เป็นผู้นำตลาด อีกทั้งยังสามารถเพิ่มมูลค่าทาง การตลาดและความอยู่รอดของธุรกิจได้ (Utterback, 1994; Gatignon, et al., 2002)

3. การจำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ

1) นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีพื้นฐานหรือ ขอบเขตของการพัฒนามาจากเทคโนโลยี โดยในปัจจุบันการพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยีส่วนแต่ มิบทบาทสำคัญต่ออุตสาหกรรมทั้งหลาย ทั้งนี้เนื่องจากนวัตกรรมทางเทคโนโลยีช่วยตอบสนองความ ต้องการของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค อีกทั้งยังสามารถสร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขันได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นนวัตกรรมที่เปรียบเสมือนแรงผลักดันที่สำคัญของความก้าวหน้าทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และความเป็นอยู่ที่ดีของประชากร (พันธุ้อาจ ชัยรัตน์, 2547; Utterback and Suarez, 1993; Schilling, 2008) ดังนั้น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนานวัตกรรมใดก็ตามที่อยู่บนพื้นฐาน ของการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเปลี่ยนแปลงจึงถูกเรียกว่า นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Evan, 1996; Utterback, 1975; Kimberly and Evanisko, 1981; Damapour, 1987)

2) นวัตกรรมทางการบริหาร (Administrative Innovation) เป็นเรื่องของการคิดค้นและเปลี่ยนแปลงรูปแบบ วิธีการ ตลอดจนกระบวนการจัดการในองค์กรใหม่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบการทำงาน การผลิต การออกแบบ และการให้บริการขององค์กรให้มีประสิทธิภาพ และประโยชน์เชิงเศรษฐศาสตร์มากขึ้น (Tidd, et al., 2001; Chesbrough, 2006)

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า นวัตกรรมทางการบริหารเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับนโยบาย โครงสร้าง องค์กร ระบบ รูปแบบ และกระบวนการจัดการในองค์กร ซึ่งต่างจากนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีใน นวัตกรรมแบบผลิตภัณฑ์และ นวัตกรรมกระบวนการ (Gopalakrishnan and Damapour, 1997; Cooper, 1998)

สรุปได้ว่า นักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามความหมายของคำว่า นวัตกรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งขึ้นอยู่กับมุมมอง และสาขาวิชาที่ตนเชี่ยวชาญ ซึ่งในยุคแรกของการศึกษา นวัตกรรมจะมุ่งเน้นที่การสร้างสิ่งใหม่ๆขึ้นมา แต่เมื่อเริ่มมีการศึกษามากขึ้นก็จะพบว่า “นวัตกรรม” หมายถึงถึงสิ่งที่ถูกพัฒนาขึ้นมา จากสิ่งที่มีอยู่แล้วด้วย แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ทุกๆความหมายล้วนมีใจความที่สอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน ซึ่งจะพบประเด็นสำคัญของคำว่า นวัตกรรม อยู่ 3 อย่างคือ

- 1) นวัตกรรมต้องมีความใหม่ซึ่งอาจถูกคิดค้นขึ้นมาใหม่หรือถูกปรับปรุงจากเดิมให้ดีขึ้น
- 2) นวัตกรรมมาจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ กล่าวคือ สิ่งที่จะเป็นนวัตกรรมได้นั้นล้วนแล้วแต่ต้องมาจากกระบวนการใช้ความรู้ผนวกกับความคิดสร้างสรรค์มาพัฒนาให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้น
- 3) นวัตกรรมสามารถสร้างประโยชน์เชิงเศรษฐกิจได้ กล่าวคือ การสร้างนวัตกรรมจะสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นไม่ว่าจะอยู่ในรูปตัวเงินหรือไม่เป็นตัวเงินก็ตาม

ดังนั้นหากพิจารณาความหมายของ นวัตกรรมจากนักวิชาการหลายๆท่านจะพบว่า สุดท้ายแล้ว นวัตกรรมนั้นมีความหมายใกล้เคียงกับที่สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติได้ให้ความหมายไว้ว่า “นวัตกรรม” คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม

ส่วนประเภทของนวัตกรรมสามารถจำแนกได้ดังนี้ นิยมในงานวิจัยและการนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดการนวัตกรรมสามารถแบ่งได้ 3 ลักษณะ ได้แก่

- 1) การจำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรม มี 2 ลักษณะ คือ นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (Product Innovation) และ นวัตกรรมกระบวนการ (Process Innovation) โดยที่ นวัตกรรมเชิงผลิตภัณฑ์จะเป็น

สิ่งที่มองเห็นได้ชัดเจนมากกว่า แต่นวัตกรรมกระบวนการก็ยังมีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน เพราะหลายๆองค์กรได้ให้ความสำคัญกับนวัตกรรมกระบวนการที่จะนำไปสู่ความได้เปรียบทางการแข่งขัน

2) การจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง มี 2 ลักษณะ คือ นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (Radical Innovation) และ นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (Incremental Innovation) โดยที่นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลันนั้นมีนัยสำคัญมากกว่านวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เพราะนวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลันจะเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญของธุรกิจที่เป็นผู้นำตลาด อีกทั้งยังสามารถเพิ่มมูลค่าทางการตลาดและความอยู่รอดของธุรกิจได้

3) การจำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ มี 2 ลักษณะ คือ นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) และ นวัตกรรมทางการบริหาร (Administrative Innovation) โดยที่นวัตกรรมทางการบริหารเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับนโยบาย โครงสร้างองค์กร ระบบรูปแบบ และกระบวนการจัดการในองค์กร ซึ่งต่างจากนวัตกรรมทางเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในนวัตกรรมแบบผลิตภัณฑ์และนวัตกรรมกระบวนการ

2.6 สังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society)

2.6.1 ความหมายของสังคมที่ยั่งยืน

สังคมที่ยั่งยืนเป็นสิ่งที่ได้มีการศึกษามาเป็นระยะเวลาอันยาวนานในต่างประเทศ แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายในประเทศไทยมากนัก ดังนั้นนิยามของคำว่า “สังคมที่ยั่งยืน” หรือ “Sustainable Society” จึงได้ถูกนิยามไว้โดยนักวิชาการชาวต่างชาติ ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

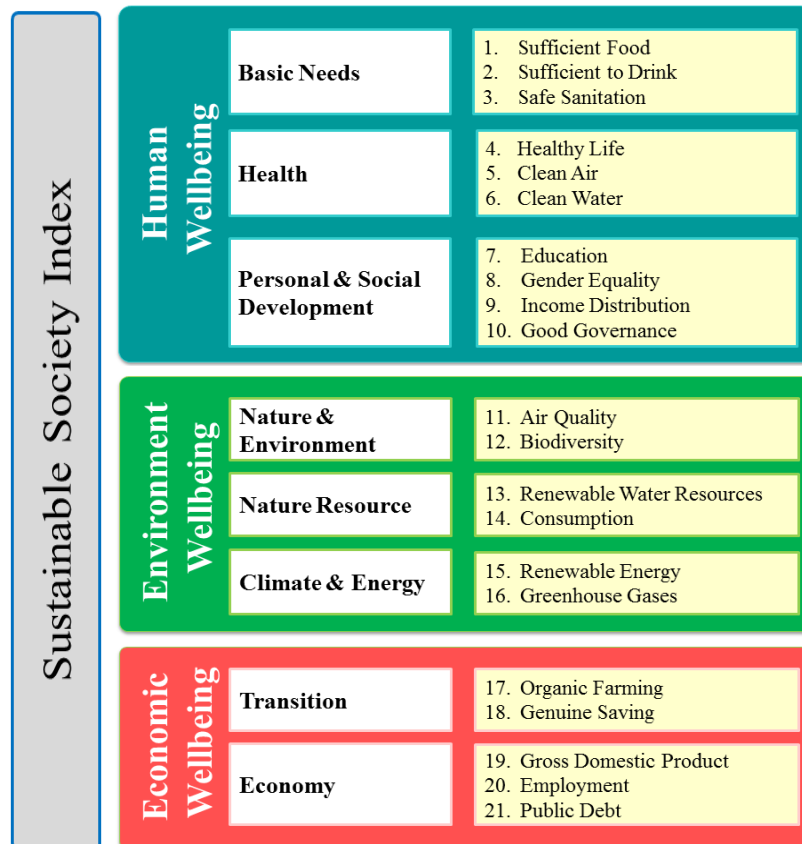
Coomer (1979) ได้กล่าวว่า สังคมที่ยั่งยืนเป็นสังคมที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีความยั่งยืน เป็นสังคมที่ไม่จำเป็นต้องมีการเติบโตมาก ซึ่งเรียกได้ว่าเป็นสังคมที่ตระหนักถึงข้อจำกัดในการเติบโต และมองหาทางเลือกในการเติบโต

Hossain (1995) ได้กล่าวว่า สังคมที่ยั่งยืนเป็นสังคมหนึ่งที่อยู่บนพื้นฐานของวิสัยทัศน์ที่ยาวไกลและจะต้องมองเห็นผลกระทบของกิจกรรมที่มีความหลากหลายที่จะเกิดขึ้นเพื่อให้แน่ใจว่าพวกเขาไม่ได้ทำลายวงจรชีวิตของคนรุ่นหลัง ซึ่งก็คือการอนุรักษ์เพื่อคนรุ่นหลัง อีกทั้งต้องหลีกเลี่ยงความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นกันและกันให้ได้ สังคมจะต้องมีความยุติธรรมและเท่าเทียมกัน เพราะความแตกต่างที่มีมากจะทำให้ความมั่งคั่งหรือสิทธิของมนุษย์ถูกทำลาย

Geurt and Arthur (2008) ได้กล่าวไว้ว่า สังคมที่ยั่งยืนเป็นสังคมที่ตรงกับความต้องการของคนในยุคปัจจุบันและคนรุ่นหลัง มนุษย์แต่ละคนมีเสรีภาพและโอกาสที่จะพัฒนาตัวเองภายในสังคมอย่างสมดุลและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม

2.6.4 ดัชนีความยั่งยืนของสังคม (Sustainable Society Index)

ดัชนีความยั่งยืนของสังคมเป็นตัวชี้วัดที่ได้รับการพัฒนาขึ้น โดยมูลนิธิเพื่อสังคมที่ยั่งยืน (Sustainable Society Foundation: SSF) ประเทศเนเธอร์แลนด์ เพื่อให้ประชาชนและหน่วยงานต่างๆ ได้มีเครื่องมือที่ง่ายต่อการวัดความยั่งยืนของสังคมตนเอง ซึ่งในปัจจุบันได้มีการนำไปใช้วัดความยั่งยืนใน 151 ประเทศทั่วโลก ดัชนีความยั่งยืนของสังคมได้เริ่มมีการพัฒนาขึ้นตั้งแต่ปี 2006 จนถึงปัจจุบันปี 2013 ดัชนีความยั่งยืนของสังคมได้ถูกพัฒนาขึ้นแล้ว 4 ฉบับ ซึ่งฉบับที่ตีพิมพ์ล่าสุดคือ ฉบับปี 2012 หรือฉบับที่ 4 ซึ่งประกอบไปด้วยดัชนีทั้งหมด 21 หัวข้อที่ถูกจัดอยู่ใน 8 หมวดหมู่ และมีพื้นฐานบนแนวคิดของความยั่งยืน 3 ด้าน คือ ความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดี และเศรษฐกิจที่ดี ดังแสดงในรูปที่ 2.6 (SSF, 2012)

รูปที่ 2.6 กลุ่มดัชนีชี้วัดความยั่งยืนของสังคม

ที่มา: Sustainable Society Index (2012)

1) Human Wellbeing เป็นมิติด้านความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์ซึ่งจะประกอบไปด้วยดัชนี 6 หัวข้อที่มาจาก 3 หมวดหมู่ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 ข้อมูลดัชนีด้านความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์

ดัชนี		คำอธิบาย
หมวด ความต้องการพื้นฐาน		
1	อาหารที่เพียงพอ	ร้อยละของประชากรที่ขาดแคลนอาหารต่อประชากรทั้งหมด
2	น้ำดื่มที่เพียงพอ	ร้อยละของประชากรที่สามารถเข้าถึงแหล่งน้ำได้
3	การสุขาภิบาลที่ปลอดภัย	ร้อยละของประชากรที่สามารถเข้าถึงแหล่งสุขาภิบาลที่ปลอดภัย
หมวด สุขภาพ		
4	ชีวิตที่มีสุขภาพที่ดี	อายุขัยเฉลี่ย
5	อากาศที่สะอาด	มลพิษทางอากาศที่ส่งผลกระทบต่อมนุษย์
6	น้ำที่สะอาด	คุณภาพน้ำผิวดิน
หมวด การพัฒนามนุษย์และสังคม		
7	การศึกษา	อัตราส่วนการลงทะเบียนเรียนในชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา
8	ความเสมอภาคทางเพศ	ดัชนีความเสมอภาคทางเพศ
9	การกระจายรายได้	อัตราส่วนร้อยละ 10 ของคนที่รวยที่สุดในประเทศเทียบกับร้อยละ 10 ของคนที่ยากจนที่สุดในประเทศ
10	การกำกับดูแลที่ดี	ค่าเฉลี่ยของ 6 ตัวชี้วัดการกำกับดูแลที่ดีของธนาคารโลก

ที่มา : Sustainable Society Foundation (2012)

2) Environment Wellbeing เป็นมิติด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งจะประกอบไปด้วยดัชนี 6 หัวข้อ ที่มา จาก 3 หมวดหมู่ดังตารางที่ 2.4

ตารางที่ 2.4 ข้อมูลดัชนีด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี

ดัชนี		คำอธิบาย
หมวด ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม		
11	คุณภาพอากาศ	มลพิษทางอากาศที่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติ
12	ความหลากหลายทางชีวภาพ	ร้อยละของขนาดพื้นที่คุ้มครองเทียบพื้นที่ทั้งหมด
หมวด ทรัพยากรธรรมชาติ		
13	ทรัพยากรน้ำที่นำกลับมาใช้ใหม่	อัตราการจ่ายน้ำ(ลูกบาศก์เมตรต่อหัว) เทียบกับร้อยละของการนำน้ำที่บำบัดได้มาใช้
14	ความสิ้นเปลือง	Ecology Footprint ลบด้วย Carbon Footprint
หมวด สภาพภูมิอากาศและพลังงาน		
15	พลังงานทดแทน	ร้อยละของการใช้พลังงานทดแทนเทียบกับพลังงานทั้งหมด
16	ก๊าซเรือนกระจก	การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ต่อหัวต่อปี

ที่มา : Sustainable Society Foundation (2012)

3) Economic Wellbeing เป็นมิติด้านเศรษฐกิจที่ดี ซึ่งจะประกอบไปด้วยดัชนี 5 หัวข้อที่มาจาก 2 หมวดหมู่ดังตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.5 แสดงข้อมูลดัชนีด้านเศรษฐกิจที่ดี

ดัชนี		คำอธิบาย
หมวด การเปลี่ยนแปลง		
17	เกษตรอินทรีย์	ร้อยละของพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์เทียบกับพื้นที่การเกษตรทั้งหมด
18	เงินฝากออมทรัพย์	ร้อยละของเงินออมสุทธิเทียบกับรายได้มวลรวมประชาชาติ (GNI)
หมวด เศรษฐกิจ		
19	ผลิตภัณฑ์มวลรวมภายใน	GDP ต่อหัว
20	การจ้างงาน	ร้อยละของผู้ว่างงานเทียบกับแรงงานรวม
21	หนี้สาธารณะ	ร้อยละหนี้สาธารณะของประเทศเทียบกับ GDP

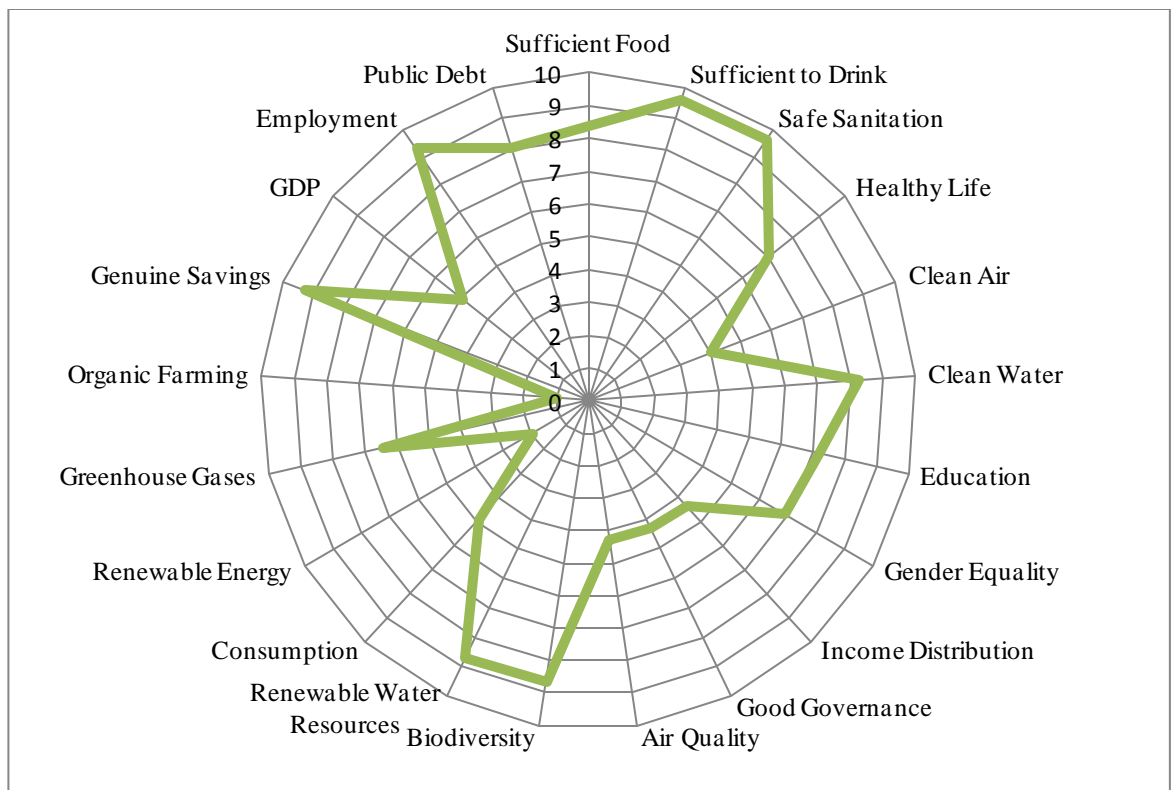
ที่มา : Sustainable Society Foundation (2012)

อย่างไรก็ตาม ดัชนีในมิติด้านความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นดัชนีที่จะต้องทำให้บรรลุผลร่วมกัน เมื่อสังคมต้องการที่จะมุ่งไปสู่สังคมที่ยั่งยืนก็จะขาดด้านใดด้านหนึ่งไปไม่ได้ หากสามารถบรรลุด้านความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์โดยปราศจากการบรรลุผลด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะเป็นไปไม่ได้ ในทางกลับกันหากสามารถบรรลุด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีโดยปราศจากด้านความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์แล้วนั้นก็ย่อมไม่สมเหตุสมผล ในส่วนของมิติด้านเศรษฐกิจที่ดีก็จะเป็นดัชนีอีกกลุ่มหนึ่งที่น่าจะเป็นซึ่งจะผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าในการพัฒนาอย่างยั่งยืน สุดท้ายแล้วก็จะเกิดเป็นสังคมที่ยั่งยืนแบบเต็มรูปแบบ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า สังคมที่ยั่งยืนนั้นจะขาดปัจจัยเกื้อหนุนด้านใดด้านหนึ่งไปไม่ได้ (SSF, 2010)

2.6.3 ดัชนีความยั่งยืนของสังคมไทย

จากดัชนีชี้วัดความยั่งยืนที่ถูกพัฒนาขึ้นมาแล้ว 4 ฉบับก็เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่า ดัชนีนี้เปรียบเสมือนเบื้องหลังของการพัฒนาโลกอย่างยั่งยืน จะพบได้จากคะแนนความยั่งยืนของสังคมจาก 151 ประเทศทั่วโลกมีการพัฒนาขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง จนล่าสุดในปี 2012 คะแนนความยั่งยืนของสังคมโดยเฉลี่ยต่อประเทศจาก 151 ประเทศที่ทำการศึกษาอยู่ที่ 4.8 คะแนน ระดับคะแนนด้านความเป็นอยู่ที่ดี สิ่งแวดล้อมที่ดี และเศรษฐกิจที่ดีเฉลี่ยอยู่ที่ 6.59, 4.57 และ 3.96 คะแนนตามลำดับ (SSF, 2012)

ในส่วนของสังคมไทยจะพบว่า มีระดับคะแนนความยั่งยืนของสังคมอยู่ที่ 5.60 คะแนน ซึ่งเป็นค่าเฉลี่ยจากผลการประเมินจาก 21 ดัชนีดังรูปที่ 2.7

รูปที่ 2.7 ระดับคะแนนความยั่งยืนของประเทศไทยในดัชนีด้านต่างๆตาม SSI
ที่มา: Sustainable Society Foundation (2012)

จากรูปที่ 2.4 จะแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีทั้งจุดแข็ง และจุดอ่อนในการเป็นสังคมที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามกลุ่มดัชนีด้านต่างๆดังนี้

2.6.3.1 ด้านความเป็นอยู่ที่ดี หากพิจารณาด้านความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมจะพบว่า องค์กรประกอบในด้านนี้สามารถวัดได้จากดัชนีหมวดความต้องการพื้นฐาน สุขภาพ และการพัฒนามนุษย์และสังคม

สำหรับประเทศไทยพบว่ามียุทธศาสตร์ระดับคะแนนอยู่ที่ 6.80 คะแนน ซึ่งมีความใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยจาก 151 ประเทศที่ทำการสำรวจเป็นผลจาก

1) ดัชนีหมวดความต้องการพื้นฐานประกอบด้วย ดัชนีชี้วัดถึงทรัพยากรน้ำ แหล่งอาหารที่มี และการสุขภาพที่ปลอดภัย ผลการสำรวจพบว่า ดัชนีชี้วัดทรัพยากรน้ำอยู่ในระดับที่สูงมาก ในขณะที่ดัชนีชี้วัดแหล่งอาหาร และดัชนีชี้วัดการสุขภาพที่ปลอดภัยอยู่ในระดับสูง ซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยอุดมไปด้วยทรัพยากรน้ำ และประชากรไทยได้รับการสุขภาพที่ปลอดภัย แต่ประชากรบางส่วนก็ยังประสบภาวะการขาดแคลนอาหาร

2) ดัชนีหมวดสุขภาพประกอบด้วย ดัชนีชี้วัดชีวิตที่มีสุขภาพที่ดี อากาศที่สะอาด และน้ำที่สะอาด ผลการสำรวจพบว่า ดัชนีชี้วัดสุขภาพของประชากรไทยนั้นอยู่ในระดับปานกลาง ดัชนีชี้วัดการมีแหล่งน้ำที่สะอาดอยู่ในระดับสูง แต่กลับพบว่า ดัชนีชี้วัดอากาศที่สะอาดกลับมีค่าที่ต่ำ นั่นหมายถึง ประชากรไทยมีอายุขัยเฉลี่ยที่ไม่สูงมาก สังคมไทยมีมลพิษทางอากาศที่มีผลกระทบต่อมนุษย์เป็นจำนวนมาก แต่มีแหล่งน้ำสะอาดอยู่อย่างเพียงพอ

3) ดัชนีหมวดการพัฒนามนุษย์และสังคมประกอบด้วย ดัชนีชี้วัดการศึกษา ความเสมอภาคทางเพศ การกระจายรายได้ และการกำกับดูแลที่ดี ผลการสำรวจพบว่า ดัชนีชี้วัดการศึกษา และความเสมอภาคทางเพศอยู่ในระดับปานกลาง ในขณะที่ดัชนีชี้วัดการกระจายรายได้ และการกำกับดูแลที่ดีกลับมีค่าที่ต่ำ ซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยมีอัตราส่วนของผู้ที่ได้รับการศึกษาอยู่ในปริมาณที่ไม่มาก การให้ความเสมอภาคทางเพศยังเป็นเรื่องที่ไม่เปิดกว้างมากนัก และในส่วนของรายได้ของประชากรจะพบว่าส่วนใหญ่มีรายได้น้อย การกระจายรายได้ต่ำ เกิดช่องว่างระหว่างคนรวยกับคนจนมาก และในส่วนของ การกำกับดูแลที่ดีพบว่า การบริหารจัดการประเทศยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

โดยภาพรวมของดัชนีชี้วัดความเป็นอยู่ที่ดีของสังคมไทยนั้นถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง ประเทศไทยมีจุดแข็งด้านทรัพยากรต่างๆที่สมบูรณ์แต่ยังไม่มีการจัดการที่ดีจึงส่งผลให้สังคมไทยมีจุดอ่อนในเรื่องผลลัพธ์จากการบริหารจัดการทรัพยากร

2.6.3.2 ด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี หากพิจารณาด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีของสังคมจะพบว่า องค์ประกอบในด้านนี้สามารถวัดได้จากดัชนีหมวดธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพภูมิอากาศ และพลังงาน สำหรับประเทศไทยพบว่ามียุทธศาสตร์ระดับคะแนน อยู่ที่ 5.22 คะแนน ซึ่งมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยจาก 151 ประเทศที่ทำการสำรวจเป็นผลจาก

1) ดัชนีหมวดธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย ดัชนีชี้วัดคุณภาพอากาศ และความหลากหลายทางชีวภาพ ผลการสำรวจพบว่า ดัชนีชี้วัดคุณภาพอากาศอยู่ในระดับที่ต่ำ ในขณะที่ดัชนีชี้วัดความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ในระดับสูง ซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยมีการควบคุมทางอากาศที่ไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอจึงส่งผลให้เกิดมลพิษทางอากาศที่มีผลกระทบต่อธรรมชาติ แต่ในส่วน

ของความหลากหลายทางชีวภาพที่มีค่าอยู่ในระดับที่สูงเป็นผลมาจากการที่ประเทศไทยจำกัดเขตพื้นที่คุ้มครองไว้มากเมื่อเทียบกับขนาดพื้นที่ของประเทศทั้งหมด

2) ดัชนีหมวดทรัพยากรธรรมชาติประกอบด้วย ดัชนีชีวีวัดทรัพยากรน้ำที่นำกลับมาใช้ใหม่ และความสิ้นเปลือง ผลการสำรวจพบว่า ดัชนีชีวีวัดทรัพยากรน้ำที่นำกลับมาใช้ใหม่มีค่าอยู่ในระดับที่สูง แสดงว่าประเทศไทยมีอัตราการนำน้ำกลับมาใช้ใหม่ที่สูงเมื่อเทียบกับการจ่ายน้ำ ในขณะที่ดัชนีชีวีวัดความสิ้นเปลืองอยู่ในระดับต่ำ ซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยมีการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในแง่ของการปล่อยก๊าซคาร์บอน ไดออกไซด์ซึ่งทำให้เกิดภาวะโลกร้อนเป็นจำนวนมาก

3) ดัชนีหมวดสภาพภูมิอากาศและพลังงานประกอบด้วย ดัชนีชีวีวัดพลังงานทดแทน และก๊าซเรือนกระจก ผลการสำรวจพบว่า ดัชนีชีวีวัดพลังงานทดแทนมีค่าอยู่ในระดับที่ต่ำ แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยมีอัตราการใช้พลังงานทดแทนในสัดส่วนที่น้อยเมื่อเทียบกับการใช้พลังงานทั้งหมด ในขณะที่ดัชนีชีวีวัดก๊าซเรือนกระจกอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งหมายความว่า ประเทศไทยมีอัตราการปล่อยก๊าซคาร์บอน ไดออกไซด์ต่อหัวที่อยู่ในระดับที่ไม่สูงมาก แต่ก็ยังสามารถส่งผลกระทบได้โดยตรงต่อสิ่งแวดล้อม

โดยภาพรวมของดัชนีชีวีวัดสิ่งแวดล้อมที่ดีของสังคมไทยนั้นถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง จะเห็นว่าในด้านสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยมีจุดแข็งในด้านความหลากหลายทางชีวภาพ แต่ก็ยังพบจุดอ่อนในส่วนของการประสิทธิผลการใช้ทรัพยากรต่างๆที่มีความสิ้นเปลือง อีกทั้งยังมีการยังดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของโลกอีกด้วย

2.6.3.3 ด้านเศรษฐกิจที่ดี หากพิจารณาด้านเศรษฐกิจที่ดีของสังคมจะพบว่า องค์ประกอบในด้านนี้สามารถวัดได้จากดัชนีหมวดการเปลี่ยนแปลง และเศรษฐกิจ สำหรับประเทศไทยพบว่ามีระดับคะแนนอยู่ที่ 4.68 คะแนนซึ่งมีค่าสูงกว่าค่าเฉลี่ยจาก 151 ประเทศที่ทำการสำรวจเป็นผลจาก

1) ดัชนีหมวดการเปลี่ยนแปลงประกอบด้วย ดัชนีชีวีวัดเกษตรอินทรีย์ และการออมเงิน ผลการสำรวจพบว่า ดัชนีชีวีวัดเกษตรอินทรีย์อยู่ในระดับที่ต่ำมาก เนื่องจากประเทศไทยมีเกษตรกรที่สามารถใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกแบบเกษตรอินทรีย์จำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่การเกษตรทั้งหมด ในขณะที่ดัชนีชีวีวัดการออมเงินอยู่ในระดับสูงมาก ซึ่งหมายความว่า ประชากรไทยมีการจัดสรรเงินจากรายได้จำนวนหนึ่งเพื่อการออมมากขึ้น ซึ่งสัดส่วนการออมนั้นอยู่ในเกณฑ์ที่สูง

2) ดัชนีหมวดเศรษฐกิจประกอบด้วย ดัชนีชีวีวัดผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศ อัตราการจ้างงาน และปริมาณหนี้สาธารณะ ผลการสำรวจพบว่า ดัชนีชีวีวัดผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำ เนื่องจากประเทศไทยเน้นการผลิตชิ้นส่วนมากกว่าการผลิตสินค้าและบริการขั้นสุดท้าย ในส่วนอัตราการจ้างงานพบว่า ประชากรไทยมีอัตราการว่างงานสูงเมื่อเทียบกับแรงงาน

รวมในประเทศ ในขณะที่เดียวกันกับที่ปริมาณหนี้สาธารณะอยู่ในระดับที่สูง ซึ่งหมายถึง ประเทศไทยกำลังประสบปัญหาหนี้สาธารณะที่มีจำนวนมากเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ

โดยภาพรวมของดัชนีชี้วัดเศรษฐกิจที่ดีของสังคมไทยนั้น ถือว่าอยู่ในระดับปานกลาง ประชากรไทยส่วนใหญ่เน้นการออมเงิน แต่สำหรับประเทศไทยยังมีจุดอ่อนในด้านการผลิตสินค้าและบริการที่ต่ำ อัตราการจ้างงานจึงมีน้อย ส่งผลให้ประเทศไทยมีการก่อหนี้สาธารณะที่สูง

สรุปได้ว่า การที่จะให้สามารถวัดขอบเขตของการพัฒนาอย่างยั่งยืน ได้อย่างละเอียด จะพบคำนิยามใหม่ของสังคมที่ยั่งยืนว่า สังคมที่ยั่งยืนเป็นสังคมที่มนุษย์ทุกคนสามารถที่จะพัฒนาตัวเอง ในลักษณะที่มีสุขภาพดี ได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสม อาศัยในสภาพแวดล้อมที่ดี มีชีวิตที่สมดุลและปลอดภัย ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างรู้ค่าเพื่อคนรุ่นหลังทำให้เกิดโลกที่ยั่งยืน ในการวัดดัชนีที่ยั่งยืนของสังคม ดัชนีในมิติด้านความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์และด้านสิ่งแวดล้อมที่ดี เป็นดัชนีที่จะต้องทำให้บรรลุผลร่วมกัน เมื่อสังคมต้องการที่จะมุ่งไปสู่สังคมที่ยั่งยืนก็จะขาดด้านใดด้านหนึ่งไปไม่ได้ หากสามารถบรรลุด้านความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์โดยปราศจากการบรรลุผลด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีก็จะเป็นไปไม่ได้ ในทางกลับกันหากสามารถบรรลุด้านสิ่งแวดล้อมที่ดีโดยปราศจากด้านความเป็นอยู่ที่ดีของมนุษย์แล้วนั้นก็ จะไม่สมเหตุสมผล ในส่วนของมิติด้านเศรษฐกิจที่ดีก็จะเป็น ดัชนีอีกกลุ่มหนึ่งที่จำเป็น ซึ่งจะผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าในการพัฒนาอย่างยั่งยืน สุดท้ายแล้วก็จะเกิดเป็นสังคมที่ยั่งยืนแบบเต็มรูปแบบ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า สังคมที่ยั่งยืนนั้นจะขาดปัจจัยเกื้อหนุนด้านใดด้านหนึ่งไปไม่ได้ เมื่อเปรียบเทียบกับดัชนีความยั่งยืนของสังคมไทย จากผลการประเมินความยั่งยืนของสังคมไทยพบว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความยั่งยืนอยู่ในระดับปานกลาง เป็นสังคมที่ยังมีจุดอ่อนในหลายๆด้าน แต่อย่างไรก็ตาม การจะพัฒนาสังคมให้ก้าวสู่ความยั่งยืนอย่างเต็มรูปแบบยังต้องอาศัยการพัฒนาอย่างสมดุลคือ มีการพัฒนาในด้านความเป็นอยู่ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจควบคู่กันไปโดยจะขาดด้านใดด้านหนึ่งไปไม่ได้

2.7 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 เริ่มตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2504 จนถึงปัจจุบัน ประเทศไทยได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติขึ้นมาแล้ว 11 ฉบับ เป็นการพัฒนาแผนฯ อย่างต่อเนื่องภายใต้สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกประเทศไทย ในแผนพัฒนาฯฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการวางแผนพัฒนาประเทศ เนื่องจากมีการให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของทุกภาคฝ่าย เพื่อจะพัฒนาประเทศให้เกิดความสมดุล ต่อมาในแผนพัฒนาฯฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-2549) ได้มีการอัญเชิญ “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” มาใช้เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาแบบบูรณาการ โดยใช้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา จนกระทั่ง

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) ก็ยังคงยึดแนวทางการพัฒนาจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8-9 มาใช้พัฒนาอย่างต่อเนื่องมาอีกทั้งยังมุ่งสร้างระบบภูมิคุ้มกันด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนภายในประเทศ มีการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับมือกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มุ่งสู่การพัฒนาอย่างสมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อความยั่งยืนของสังคมไทย กระทั่งในปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 - 2559) ถูกจัดทำขึ้น ในขณะที่ประเทศไทยต้องเผชิญกับสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ก็ยังคงเป็นแนวทางหลักที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางในทุกระดับ และปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อบริหารจัดการความเสี่ยง และสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร ได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตั้งแต่ระดับชุมชนจนถึงระดับประเทศเพื่อมุ่งสู่ "สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาค เป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง" (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555)

2.7.1 การประเมินสถานการณ์ ความเสี่ยงและการสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ

1. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ

1) การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงสำคัญระดับโลก พบว่าโลกได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องซึ่งมีผลกระทบต่อ การเคลื่อนย้ายกำลังคนข้ามประเทศ โครงสร้างการผลิตเริ่มเปลี่ยนจากการใช้แรงงานเป็นการใช้ความรู้และเทคโนโลยีมากขึ้น ขณะเดียวกันกับที่ภาครัฐจะต้องรับผิดชอบเรื่องงบประมาณรายจ่ายด้านสุขภาพที่เพิ่มสูงขึ้นส่งผลให้งบการพัฒนาในด้านอื่นๆ ลดลง ในส่วนของความมั่นคงทางอาหารและพลังงานของโลกมีแนวโน้มที่จะเป็นปัญหาสำคัญ เนื่องจากกำลังการผลิตพืชอาหารและพืชพลังงานมีแนวโน้มลดลง ในขณะที่ความต้องการมีมากขึ้นตามจำนวนของประชากร ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ยากต่อการคาดเดา ทำให้เกิดทั้งวิกฤตอาหารและวิกฤตการณ์ทางธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมเนื่องจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ตอบสนองความต้องการในการดำรงชีวิตของมนุษย์ แต่ละประเทศมีการเข้าถึงเทคโนโลยีในระดับที่ต่างกันส่งผลให้ความสามารถในการแข่งขันก็ไม่เท่ากัน และที่สำคัญยังพบว่าการก่อการร้ายสากลยังเป็นภัยคุกคามประชาคมโลกเพิ่มขึ้น เพราะมีแนวโน้มการทวีความรุนแรง รูปแบบโครงสร้างการดำเนินงานที่ซับซ้อนมากขึ้นทำให้หลายๆ ประเทศต้องเตรียมความพร้อมในการรับมือเพื่อปกป้องผลประโยชน์ของประเทศตนเอง และทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้

หลายประเทศสร้างเวทีความร่วมมือที่ต้องมีการกำหนดกฎ กติกาของโลกหลายด้าน ทุกประเทศทั่วโลกต้องมีการปรับตัว เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจและการเงินของโลกที่ผ่านมาส่งผลให้เกิดการแข่งขันทางการค้ามากขึ้น การผลิตสินค้าและบริการจะต้องเป็นไปตามมาตรฐาน ต้องคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและพันธกรณีที่เกิดขึ้นระหว่างประเทศ และต้องให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคม อีกทั้งการที่ประเทศไทยพยายามปรับตัวเข้าสู่เศรษฐกิจโลกแบบหลายศูนย์กลาง รวมทั้งภูมิภาคเอเชียก็ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นทำให้สังคมไทยต้องมีการเตรียมความพร้อมในหลายด้าน โดยเฉพาะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และกลไกต่างๆ

2) การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยเสี่ยงภายในประเทศ ในการเปลี่ยนแปลงสถานะด้านเศรษฐกิจพบว่า ประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในเกณฑ์ที่ดี ทุกๆภาคส่วนมีการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามประเทศไทยก็ยังมีจุดอ่อนในปัจจัยสนับสนุนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คุณภาพการบริการ โครงสร้างพื้นฐาน กฎระเบียบทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรมและเหมาะสมต่อการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจ ในการเปลี่ยนแปลงสถานะด้านสังคมพบว่า ประเทศไทยประสบปัญหาคุณภาพการศึกษาและระดับสติปัญญาของเด็ก พฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพ และผลิตภาพแรงงานต่ำเนื่องจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาสยังไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมได้อย่างทั่วถึง เกิดความเหลื่อมล้ำของรายได้ประชากร อีกทั้งยังเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรม การแพร่ระบาดของยาเสพติดและการพนัน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชน ในการเปลี่ยนแปลงสถานะด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมพบว่าทุนทรัพยากรทางธรรมชาติของประเทศเกิดความเสื่อมโทรมเนื่องจากภัยพิบัติ และการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ส่งผลกระทบต่อผลผลิตภาคการเกษตร อีกทั้งนโยบายความขัดแย้งระหว่างการบูรณาการการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจ ในการเปลี่ยนแปลงสถานะด้านการบริหารจัดการพัฒนาประเทศพบว่าเกิดความขัดแย้งทางการเมือง ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนใต้ส่งผลกระทบต่อ การดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ และความมั่นคงของต่างประเทศ อีกทั้งปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ความไม่ชัดเจนในบทบาทหน้าที่การบริหารงานระหว่างส่วนกลางกับท้องถิ่น ซึ่งทั้งหมดล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศ

2. การสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศ

เพื่อให้ประเทศไทยสามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต จึงจำเป็นต้องมีการสร้างและใช้ประโยชน์จากภูมิคุ้มกันประเทศ 5 ประการ ดังนี้

1) ประเทศไทยมีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งสามารถยึดเหนี่ยวจิตใจประชากรทั้งประเทศให้แน่นแฟ้น อีกทั้งยังทรงเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง และทรงยึดมั่นในความสุขของพสกนิกรชาวไทย

2) การพัฒนาประเทศให้อยู่บนพื้นฐานความรู้และเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีการปรับเปลี่ยนการผลิตที่มุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เงินทุน และแรงงาน ไปสู่การใช้ความรู้และความชำนาญ โดยนำเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาเป็นแรงขับเคลื่อน

3) สังคมไทยมีค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงาม สถาบันครอบครัวเปรียบเสมือนแหล่งเพาะความเป็นไทย สนับสนุนการดำเนินชีวิตตามวิถีพอเพียง อีกทั้งยังมุ่งเน้นการลดความขัดแย้ง และความเหลื่อมล้ำทางสังคม

4) ภาคการเกษตรเป็นฐานรายได้หลักและความมั่นคงด้านอาหารของประเทศ เชื่อมโยงวิถีชีวิตคนไทยก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งแหล่งสร้างงาน แหล่งผลิตอาหารเพื่อลดความยากจนในสังคม

5) ชุมชนท้องถิ่นเป็นกลไกที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ มีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและเชื่อมโยงกันเป็นสังคมสวัสดิการ เพื่อการพัฒนารากฐานของประเทศให้มั่นคง ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้

2.7.2 แนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศ

จากการทบทวนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและปัจจัยต่างๆที่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศไทยในอนาคตสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และการบริหารจัดการประเทศที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวแนวทางในการพัฒนาประเทศจึงต้องอาศัยการสร้างภูมิคุ้มกันของประเทศให้เข้มแข็ง สามารถปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ ซึ่งกรอบแนวคิดการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 จึงมีการนำแนวคิดหลักจากแผนพัฒนาฯฉบับที่ 8-9 มาใช้ร่วมกันโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบกับการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้คนเป็นศูนย์กลาง มีการเชื่อมโยงความร่วมมือจากทุกภาคฝ่ายเข้าหากัน อาศัยจุดแข็งและศักยภาพที่มีอยู่ในประเทศให้เป็นประโยชน์เพื่อสร้างความเข้มแข็งและเสถียรภาพทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยเน้นให้ความสำคัญกับภาคการเกษตรและวิสาหกิจขนาดย่อมซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจของประเทศ อีกทั้งยังอาศัยโอกาสที่ประเทศไทยมีพันธมิตรความร่วมมือต่างๆในเวทีประชาคมโลกเป็นตัวผลักดันให้ประเทศสามารถเสริมสร้างความแข็งแกร่ง เพิ่มภูมิคุ้มกันจากทุนที่มีอยู่ได้อย่างเหมาะสมในขณะเดียวกันกับที่มีการบริหารจัดการประเทศเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม เพิ่มประสิทธิภาพการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ส่งเสริมให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมควบคู่กับการปลูกจิตสำนึกค่านิยมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่ประชาชน

2.7.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

การที่จะพัฒนาประเทศให้คนอยู่ในสังคมร่วมกันอย่างสงบสุข เศรษฐกิจมีการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืนภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอกประเทศที่เรื้อร้นนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยาก

แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 จึงมุ่งสร้างภูมิคุ้มกัน เสริมสร้างรากฐานการพัฒนาให้เข้มแข็งควบคู่กับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ โดยใช้ยุทธศาสตร์การพัฒนาที่สำคัญดังนี้

1) ยุทธศาสตร์การสร้างความเป็นธรรมในสังคม เป็นยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ทุกคนในสังคมไทยควบคู่กับการเสริมสร้างขีดความสามารถในการจัดการความเสี่ยงและสร้างโอกาสให้แก่ชีวิตตนเอง โดยการส่งเสริมการจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ปรับโครงสร้างภาษีสนับสนุนการกระจายรายได้ เพิ่มความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านเทคโนโลยี ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพและบทบาทของภาคเอกชนในการเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีการจัดบริการทางสังคมให้ทุกคนตามสิทธิขั้นพื้นฐาน เน้นการสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการพัฒนาประเทศโดยพัฒนาระบบบริการสาธารณะให้มีคุณภาพและมีช่องทางการเข้าถึงที่ง่าย ระบบการเข้าถึงสาธารณูปโภค และสวัสดิการทางสังคมอย่างเท่าเทียม เสริมสร้างเจตคติที่ดีระหว่างหญิงและชาย มีการเสริมสร้างพลังให้ทุกภาคส่วนสามารถเพิ่มทางเลือกการใช้ชีวิตในสังคมและมีส่วนร่วมในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองได้อย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี โดยเพิ่มศักยภาพการจัดการระดับชุมชน ส่งเสริมการแสดงออกทางความคิดที่สร้างสรรค์ ส่งเสริมให้ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสร้างความร่วมมือในการพัฒนาสังคม พัฒนาการเข้าถึงข้อมูลสิทธิของผู้บริโภค ส่งเสริมบทบาทสตรีในการบริหารและตัดสินใจเพื่อสนับสนุนการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศ มีการสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้มีคุณค่าร่วมและตระหนักถึงผลประโยชน์ของสังคม และเสริมสร้างการบริหารราชการแผ่นดินที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใส มีระบบตรวจสอบและการรับผิดชอบที่รัดกุมโดยสร้างค่านิยมของการเชื่อใจซึ่งกันและกัน เกื้อกูลกันในสังคม ส่งเสริมการพัฒนาระบบราชการ วัฒนธรรมการเมืองที่มีธรรมาภิบาลนำไปสู่ประชาธิปไตย รวมถึงการสนับสนุนการใช้สื่อเพื่อพัฒนาสังคมในระดับประเทศและท้องถิ่น

2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาคู่มือสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างและการกระจายตัวของประชากรอย่างเหมาะสมโดยสนับสนุนการรักษายัตราการเจริญพันธุ์ไม่ให้ต่ำกว่าระดับที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน อีกทั้งยังสนับสนุนการกระจายตัวของการตั้งถิ่นฐานของประชาชนให้สอดคล้องกับทรัพยากรในพื้นที่ มีการพัฒนาคุณภาพคนไทยให้มีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลง พัฒนาคนด้วยการเรียนรู้ในศาสตร์ที่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้หลากหลาย เน้นการต่อยอดนวัตกรรม ฝึกฝนให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ปลูกฝังการรับฟังความคิดเห็นเห็นจากผู้อื่น สอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมการประกอบอาชีพ อีกทั้งยังสร้างจิตสำนึกของการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม มีการส่งเสริมการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างเป็นองค์รวม โดยการส่งเสริมสุขภาวะที่ดีให้กับคนไทย มีการนำเสนอแพทย์ทางเลือกเพื่อการรักษา พัฒนาบุคลากรด้านสาธารณสุขให้เหมาะสมทั้งการผลิตและกระจายบุคลากรตลอดจนการเข้าถึงประชาชน เพื่อสุขภาพอย่างมีประสิทธิภาพ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการส่งเสริมให้มีการเรียนรู้

ร่วมกันของคนต่างวัย ปลูกฝังหน้าที่การเรียนรู้ว่าเป็นของทุกคน ส่งเสริมสื่อการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ และเข้าใจง่ายสอดคล้องกับความต้องการของผู้ศึกษา และสร้างสถานะสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ มีการส่งเสริมความเข้มแข็งของสถาบันทางสังคมโดยการพัฒนาบทบาทของสถาบันสังคมให้เอื้อต่อการพัฒนาคน สร้างค่านิยมความภูมิใจในวัฒนธรรมไทย ลดปัญหาการขัดแย้งทางความคิด ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนในการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารในเวทีประชาคมโลก

3) ยุทธศาสตร์ความเข้มแข็งภาคเกษตร ความมั่นคงของอาหารและพลังงาน เป็นยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานการผลิตภาคเกษตรให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยมุ่งรักษาพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการเกษตร กระจายการถือครองพื้นที่ทำประโยชน์อย่างเท่าเทียม พื้นที่ฟูและส่งเสริมวิถีชีวิตทางการเกษตรที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน มีการเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพการผลิตภาคเกษตรโดยการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ได้มาซึ่งผลิตผลทางการเกษตรที่เพียงพอต่อความต้องการ อีกทั้งยังคงไว้ซึ่งความหลากหลายของพันธุ์พืชและสัตว์ที่เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมของประเทศ รวมทั้งการสนับสนุนเทคโนโลยีการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีการสร้างมูลค่าเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรตลอดห่วงโซ่การผลิตโดยสนับสนุนการทำวิจัยร่วมกับเอกชนเพื่อนำองค์ความรู้ที่ได้ประกอบกับความคิดสร้างสรรค์มาเพิ่มมูลค่าของผลผลิตทางการเกษตรเพื่อยกระดับคุณภาพมาตรฐานสินค้าเกษตรและอาหาร ส่งเสริมระบบตลาดกลางสินค้าเกษตรและตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า และเพิ่มประสิทธิภาพระบบการบริหารจัดการโลจิสติกส์ของภาคเกษตร มีการสร้างความมั่นคงในอาชีพและรายได้ให้แก่เกษตรกรโดยมุ่งพัฒนาระบบประกันรายได้ของเกษตรกรให้มีความมั่นคงและครอบคลุม สร้างแรงจูงใจให้เกิดเกษตรกรรุ่นใหม่ที่สามารถพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้เป็นกลไกสนับสนุนการพึ่งพาตนเองของเกษตรกร มีการสร้างความมั่นคงทางด้านอาหารและพัฒนาพลังงานชีวภาพในระดับครัวเรือนและชุมชนโดยการส่งเสริมการปลูกป่า สนับสนุนการเผยแพร่องค์ความรู้ในการศึกษาเรื่องอาหารทุกรูปแบบ สร้างเครือข่ายการผลิตและบริโภคที่เกื้อกูลกัน ระดับชุมชนที่อยู่บริเวณใกล้เคียง มีการสร้างความมั่นคงด้านพลังงานชีวภาพเพื่อสนับสนุนการพัฒนาประเทศและความเข้มแข็งของภาคการเกษตรโดยการส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตพลังงานจากพืชพลังงาน จัดให้มีระบบการจัดการพลังงานที่เหมาะสมและปลูกจิตสำนึกการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า มีการปรับระบบบริหารจัดการภาครัฐเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน โดยสนับสนุนเครือข่ายปราชญ์ชาวบ้าน ภาคเอกชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและวางแผนการเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคี

4) ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การเจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่มีคุณภาพและยั่งยืน โดยสร้างความเข้มแข็งให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ผลักดันให้มีการเสริมสร้าง

ความคิดที่สร้างสรรค์ กระพัฒนานวัตกรรมเพื่อนำไปสู่ความสามารถทางการแข่งขัน มีการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี วิจัย และนวัตกรรมให้เป็นพลังขับเคลื่อนการเติบโตของเศรษฐกิจ เน้นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ทั้งในเชิงพาณิชย์และสังคมเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับภาคการผลิตให้ทั่วถึงและเพียงพอทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ มีการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันที่มีประสิทธิภาพ เท่าเทียมและเป็นธรรมโดยการมุ่งเน้นตลาดเงิน และตลาดทุน รวมทั้งกำลังคนให้เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจ พัฒนาระบบการจัดการสินทรัพย์ทางปัญญา เพิ่มประสิทธิภาพและมาตรฐานสู่สากล สร้างความมั่นคงทางพลังงานด้วยการส่งเสริมการใช้พลังงานสะอาด พลังงานทางเลือก มีการบริหารจัดการเศรษฐกิจส่วนรวมอย่างมีเสถียรภาพ โดยให้ความสำคัญกับการบริหารจัดการด้านการเงิน โดยดำเนินนโยบายที่เหมาะสมกับสถานการณ์ เพิ่มบทบาทตลาดทุนให้สอดคล้องกับทิศทางการเงินของโลก มีการเฝ้าระวังกลไกการผันผวนทางเศรษฐกิจอย่างใกล้ชิด ป้องกันความเสี่ยงทางการคลัง เปิดโอกาสให้ภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการลงทุนพัฒนาโครงสร้างการบริการพื้นฐานของรัฐ

5) ยุทธศาสตร์การสร้างความเชื่อมโยงกับประเทศในภูมิภาคเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ภายใต้กรอบความร่วมมือในอนุภูมิภาคต่างๆ โดยมุ่งพัฒนาบุคลากรและระบบการขนส่งให้มีศักยภาพ มีการพัฒนาฐานการลงทุน โดยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันระดับอนุภูมิภาคโดยมุ่งเน้นการพัฒนาพื้นที่ภูมิภาคต่างๆของประเทศให้มีความเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านเพื่อบรรลุประโยชน์ร่วมกันทั้งด้านความมั่นคงและเสถียรภาพของพื้นที่ มีการสร้างความพร้อมในการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน โดยการพัฒนาความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนที่มีศักยภาพ ยกกระดับฝีมือแรงงาน กำหนดมาตรฐานสินค้าและบริการให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล มีการเข้าร่วมเป็นภาคีความร่วมมือระหว่างประเทศและภูมิภาคภายใต้บทบาทที่สร้างสรรค์เป็นทางเลือกในการดำเนินนโยบายระหว่างประเทศในเวทีโลก โดยมุ่งรักษายภาพภาพความร่วมมือของประเทศไทยทั้งกับประเทศมหาอำนาจเดิมและมหาอำนาจใหม่ มีการสร้างความเป็นหุ้นส่วนทางเศรษฐกิจในภูมิภาคด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การเคลื่อนย้ายแรงงาน และการส่งเสริมแรงงานไทยในต่างประเทศ โดยเร่งดำเนินการความร่วมมือในการกำหนดมาตรฐานฝีมือแรงงานเพื่อสิทธิประโยชน์ของคนไทยและแรงงานไทยในต่างประเทศ สนับสนุนการมีส่วนร่วมสำคัญในการสร้างสังคมนานาชาติที่มีคุณภาพชีวิต ป้องกันภัยจากการก่อการร้ายและอาชญากรรม ยาเสพติด ภัยพิบัติ และการแพร่ระบาดของโรคภัยโดยพัฒนาศักยภาพและความพร้อมต่อการรับมือการก่อการร้าย ยาเสพติด การหลบหนีเข้าเมือง ภัยพิบัติธรรมชาติ และโรคระบาดที่อาจเกิดขึ้น มีการเสริมสร้างความร่วมมือที่ค้ำระหว่างประเทศในการสนับสนุนการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีจริยธรรมและไม่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งเปิดรับความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศที่ไม่แสวงหากำไรให้มีบทบาทเพิ่มขึ้นในการให้ไทยเป็นฐานการค้าความร่วมมือเพื่อพัฒนาประเทศในภูมิภาค มีการเร่งรัดการใช้ประโยชน์จาก

ข้อตกลงทางการค้าเสรีที่มีผลบังคับใช้แล้ว โดยการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ภาคธุรกิจในการใช้สิทธิประโยชน์ต่างๆ ในการดำเนินธุรกิจเพื่อพัฒนาศักยภาพและโอกาสของตนเอง มีการส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นฐานการลงทุน และการประกอบธุรกิจในเอเชียรวมทั้งเป็นฐานความร่วมมือในการพัฒนาภูมิภาคโดยการอำนวยความสะดวกในเรื่องจำเป็นเพื่อให้มีการจัดตั้งสำนักงานปฏิบัติการภูมิภาค และสนับสนุนองค์กระระหว่างประเทศที่ไม่แสวงหากำไร มีการปรับปรุงและเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคีการพัฒนาภายในประเทศตั้งแต่ระดับชุมชนท้องถิ่น โดยมุ่งเสริมศักยภาพของชุมชนและท้องถิ่นให้รับรู้และเตรียมพร้อมต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งจากภายในและภายนอกประเทศ การพัฒนาระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดชายแดนให้สามารถเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้านเสริมสร้างความใกล้ชิดและปฏิสัมพันธ์กับประเทศในภูมิภาค

6) ยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นยุทธศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ที่เสื่อมโทรม พัฒนาการจัดการองค์ความรู้และฐานข้อมูลให้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ และป่าไม้ ส่งเสริมการอนุรักษ์และใช้ทรัพยากรเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างรู้คุณค่า มีการปรับกระบวนการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศเพื่อเตรียมพร้อมสู่การเป็นเศรษฐกิจและสังคมคาร์บอนต่ำและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม โดยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานในภาคคมนาคมขนส่งเพื่อลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก พัฒนาเมืองที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีการยกยอระดับความสามารถในการรองรับและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศเพื่อให้สังคมมีภูมิคุ้มกัน โดยมุ่งพัฒนาองค์ความรู้และเครื่องมือการบริหารจัดการเพื่อพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ มีการเตรียมความพร้อมรองรับภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยจัดทำแผนที่เสี่ยงภัยทั้งในระดับประเทศ ภูมิภาค และจังหวัด ยกยอระดับการจัดการให้มีประสิทธิภาพ พัฒนางานระบบอาสาสมัครอย่างจริงจัง และสนับสนุนให้ทุกภาคฝ่ายมีการจัดทำแผนปฏิบัติการรองรับภัยพิบัติ มีการสร้างภูมิคุ้มกันด้านการค้าจากเงื่อนไขด้านสิ่งแวดล้อมและวิกฤติจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศโดยการติดตามและเฝ้าระวังมาตรการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่อาจส่งผลกระทบต่อการค้าและการลงทุนที่มีข้อตกลงระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังส่งเสริมให้ผู้ส่งออกมีการจัดทำคาร์บอนฟุตพริ้นท์ มีการเพิ่มบทบาทประเทศไทยในเวทีประชาคมโลกที่เกี่ยวข้องกับกรอบความตกลงและพันธกรณีด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างประเทศโดย มีการควบคุมและลดมลพิษโดยพัฒนาระบบการจัดการของเสียอันตราย การจัดการขยะ มลพิษทางอากาศ และน้ำเสียในชุมชน พัฒนาระบบเตือนภัย แจ้งเหตุฉุกเฉิน และระบบจัดการเมื่อเกิดอุบัติเหตุด้านมลพิษ มีการพัฒนาระบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรมอย่างบูรณาการ โดยมุ่งเสริมศักยภาพชุมชนในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ ปรับนโยบายภาครัฐในส่วนการจัดเก็บภาษีทำให้เป็นแรงจูงใจในการใช้

ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและลดการก่อมลพิษ อีกทั้งยังส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาการสร้างระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีประสิทธิภาพ

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่แสดงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนแล้วว่า สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในฐานะภาครัฐมีส่วนมุ่งส่งเสริมการ สร้าง ระบบภูมิคุ้มกัน ด้วยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนภายในประเทศ โดยอาศัยการบริหารจัดการความเสี่ยงให้พร้อมรับกับความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มุ่งสู่การพัฒนาอย่างสมดุลทั้งคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อความยั่งยืนของสังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) แผนพัฒนาฯ จึงนับเป็นอีกแรงผลักดันหนึ่งที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อนำไปสู่สังคมที่ยั่งยืน ภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาคการศึกษา และภาคเอกชนเอง ได้เริ่มตระหนักถึงความจำเป็นในการริเริ่มดำเนินงาน โครงการต่างๆ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมความเข้มแข็ง และยั่งยืนของสังคมไทย

ในส่วนคณะรัฐบาลก็ได้มีการนำเอาแผนพัฒนาฯ มาประยุกต์ใช้ประกอบกับการเขียนนโยบายเพื่อนำเสนอต่อรัฐสภา และนำมาปฏิบัติใช้จริง หน่วยงานภาครัฐต่างๆ ก็เริ่มสนับสนุนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการดำเนินงานแบบบูรณาการ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังไม่มียุทธศาสตร์ในด้านการสนับสนุนการสร้างความร่วมมือระหว่าง 4 ภาคส่วนเพื่อสร้างสังคมที่ยั่งยืนอย่างเด่นชัด

ในส่วนของภาคการศึกษาก็จะเห็นว่า สถาบันการศึกษาต่างๆ โดยเฉพาะสถาบันอุดมศึกษาเริ่มหันมาตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างสังคมที่ยั่งยืน ดังนั้นจึงมีการประเมินศักยภาพของสถาบันตนเองในเรื่องความพร้อมทั้งในด้านบุคลากร องค์กรความรู้ และทรัพยากรต่างๆ แล้วจึงรวบรวมสรรพกำลังที่มีอยู่ดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ที่อยู่ในรูปแบบของ โครงการอาสาต่างๆ ซึ่งในหลายๆ สถาบันก็มีการนำเอาการบริการชุมชนมาเชื่อมโยงเป็นตัววัดผลหนึ่งขององค์กรด้วย

ในส่วนของภาคเอกชนก็เริ่มมีการตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างความยั่งยืนขึ้นในสังคมผ่านรูปแบบการทำกิจกรรมที่แสดงความรับผิดชอบต่อสังคม (CSR: Corporate Social Responsibility) ในปัจจุบันถือว่ากิจกรรม CSR เปรียบเสมือนส่วนหนึ่งในการดำเนินธุรกิจ ซึ่งในองค์กรจะมีการทำกิจกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งในกระบวนการผลิต และหลังกระบวนการผลิตอย่างไรก็ตามความเข้มข้นของการดำเนินกิจกรรมก็ต้องขึ้นอยู่กับองค์กรนั้นๆ ว่ามีความพร้อมมากน้อยเพียงใด

จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่มีส่วนกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนเกิดการดำเนินงานเพื่อสร้างความยั่งยืนของสังคม เป้าหมายหลักจึงอยู่ที่ชุมชนและสังคมซึ่งถือเป็นรากฐานของประเทศ การดำเนินงาน และกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาประเทศจึงมุ่งสร้างความมีส่วนร่วมด้วยชุมชน ดังนั้นภาคส่วนที่สำคัญที่สุด และจำเป็นต้องมีบทบาทหลักในการดำเนินงานก็คือ ภาคประชาชน นั่นเอง

2.8 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

MacGregor, et al. (2010) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การประเมินความพร้อมสำหรับการใช้แบบจำลองจุดภาคี กรณีศึกษา 16 องค์กรในยุโรป โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอการวิเคราะห์การสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อสนับสนุนความร่วมมือและความสามารถในการแข่งขันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และการดำเนินงานในระบบ ซึ่งงานวิจัยนี้จะสามารถนำไปสู่การสร้างแผนและกำหนดนโยบายการดำเนินงาน ซึ่งจะเป็นตัวอย่างให้แก่เมืองขนาดกลางที่ต้องการสร้างนิเวศของนวัตกรรมเพื่อความสามารถในการแข่งขันในระดับโลก โดยศึกษาจาก การทบทวนแผนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับวิถีทางและเครื่องมือที่นำไปสู่การปฏิบัติแบบจำลองจุดภาคีในอนาคต งานวิจัยนี้ได้ดำเนินการในช่วงเวลาตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนมิถุนายน ปี 2009 เริ่มจากการทบทวนนโยบายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินงาน และความรู้เกี่ยวกับแบบจำลองจุดภาคีที่เกิดขึ้น การวิเคราะห์รายละเอียดของ 16 องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องใน โครงการ CLIQ (Creating Local Innovations for SMEs through a Quadruple Helix) วิเคราะห์และเก็บข้อมูลที่จำเป็นสำหรับงานวิจัยแล้วจึงเริ่มการสัมภาษณ์ผู้ประสานงานองค์กรท้องถิ่น (คนละประมาณ 1 ชั่วโมง) และร่วมหารือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับทั้ง 16 องค์กร การเข้าเยี่ยมชมและสัมภาษณ์ในแต่ละองค์กรจะใช้เวลาประมาณครึ่งวัน หรือ 4 ชั่วโมง รายงานการสัมภาษณ์ฉบับร่างทั้งหมดจะถูกตรวจสอบและปรับเปลี่ยนตามความคิดเห็นของผู้ถูกสัมภาษณ์ จากนั้นรายงานฉบับสมบูรณ์จะถูกส่งไปยังผู้ประสานงานโครงการ CLIQ อีกครั้ง ผลจากการวิจัยพบว่า

1) ในองค์กรที่ต่างกันก็จะต้องมีการเตรียมความพร้อมสู่โครงการ CLIQ ที่ต่างกัน ดังนั้นแต่ละองค์กรควรมีการทำความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของแต่ละฝ่ายผ่านการทำแผนที่ระบบนิเวศนวัตกรรมโดยใช้การประเมินผู้มีส่วนได้ส่วนเสียขององค์กรซึ่งจะทำให้เราเข้าใจความซับซ้อนของการพัฒนานวัตกรรมในแต่ละองค์กร อีกทั้งกลไกการประสานงาน และติดต่อปฏิสัมพันธ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

2) องค์กรต่างๆ ต้องมีบทบาทหน้าที่เพื่อสนับสนุนการสร้างสรรค่นวัตกรรมและผู้ประกอบการอย่างครอบคลุมผ่านเครื่องมือ 9 อย่างได้แก่

(1) เครื่องมือเชิงกลยุทธ์ เพื่อใช้กำหนดขอบเขตการดำเนินงานและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ

(2) เครื่องมือสนับสนุนกลุ่ม เปรียบเสมือนเครื่องมือในการอำนวยความสะดวกให้เกิดความร่วมมือ

- (3) เครื่องมือสนับสนุนผู้ประกอบการ เพื่อสนับสนุนให้เกิดผู้ประกอบการ
  - (4) เครื่องมือสนับสนุนธุรกิจ เพื่อเป็นตัวช่วยในการประกอบธุรกิจ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการอบรม หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
  - (5) เครื่องมือธุรกิจที่น่าสนใจ เพื่อพยายามสร้างความสนใจให้เกิดการประกอบธุรกิจ
  - (6) เครื่องมือที่เกี่ยวกับเครือข่าย เพื่ออำนวยความสะดวกในการติดต่อผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการสร้างสรรค์นวัตกรรม การประชุมเชิงปฏิบัติการหัวข้อการ ไขว้ผลงาน, โครงการทางสังคม ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะทำให้เกิดการอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานในการสร้างนวัตกรรม
  - (7) เครื่องมือการกระจายเทคโนโลยี เพื่อเป็นการส่งเสริมการยอมรับเทคโนโลยีต่างๆ ที่เกิดขึ้น
  - (8) เครื่องมือดึงดูดความสนใจของประชาชน เพราะประชาชนเปรียบเสมือนศูนย์กลางที่จะสร้างความเชื่อมโยงระหว่างทุกภาคฝ่าย
  - (9) เครื่องมือประชาสังคม เป็นเครื่องมือที่มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคฝ่ายโดยใช้วิธีการของการแพร่กระจายของไอซีทีเพื่อการเปิดรับนวัตกรรม
- 3) นโยบายเป็นเครื่องมือสำคัญและจำเป็นที่จะทำให้ทุกองค์กรสามารถพัฒนานวัตกรรมได้มากกว่าการวิจัยและพัฒนา
  - 4) การส่งเสริมนวัตกรรมในหมู่ SMEs ที่จัดตั้งขึ้นครั้งแรกจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์จำแนกประเภทผู้มีส่วนได้เสียกับองค์กรก่อนที่จะเลือกนโยบายที่เหมาะสมที่สุดกับองค์กรมาใช้ โดยจะต้องไม่ล้มค่านึงถึงทรัพยากรที่จำเป็นต้องมี
  - 5) เงื่อนไขที่จำเป็นของการสร้างนวัตกรรมด้วยแบบจำลองจุดภาคีจะต้องพิจารณาว่า นวัตกรรมมีความเชื่อมโยงกับภาคประชาสังคมหรือไม่และความสัมพันธ์นั้นมีความสำคัญต่อการสร้างนวัตกรรมหรือไม่
  - 6) ทุนมนุษย์และสังคมเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินโครงการ

สมบูรณ์ ธรรมลังกา (2556) ได้ทำการศึกษาเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐานในจังหวัดเชียงราย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบททางสังคม การเมือง วัฒนธรรมและเศรษฐกิจของชุมชนที่เข้มแข็ง ศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นรากฐานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชน พัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน และจัดทำกลยุทธ์การนำรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นฐาน ซึ่งเป็นการวิจัยแบบผสมคือมีทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยทำการเก็บข้อมูลโดยการสังเกต และสัมภาษณ์จากผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ และปราชญ์ชาวบ้าน และวิจัยเชิงปริมาณโดยเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มประชากรที่เป็นผู้นำชุมชนจำนวน 400 คน และวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

ผลการวิจัยพบว่าในบริบทด้านสังคมของชุมชนที่เข้มแข็งในจังหวัดเชียงรายเป็นสังคมแบบเครือญาติ มีโครงสร้างทางสังคมทั้งแบบแนวราบและแนวตั้ง ด้านการเมืองมีการกระจายอำนาจการปกครอง ด้านวัฒนธรรมชุมชนมีประเพณี และความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ด้านเศรษฐกิจชุมชนมีทรัพยากรที่เพียงพอต่อกระบวนการผลิต มีการรวมกลุ่มสร้างอาชีพ และใช้ภูมิปัญญาเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในส่วนปัจจัยที่มีผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนได้แก่ กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ระบบเครือข่าย ระบบความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งในการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนก็ได้ใช้ภูมิปัญญามาเป็นฐานประกอบกับปัจจัยต่างๆเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน

อมรทิพย์ วงศ์กัลยานุช (2549) ได้ศึกษาปัจจัยสนับสนุนและปัญหาอุปสรรคของเครือข่ายพันธมิตรอุตสาหกรรมเซรามิก โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ประกอบการ 12 ราย ผู้บริหารสมาคม และคณะทำงาน 3 ราย และเจ้าหน้าที่ภาครัฐและเอกชนอีก 5 ราย ใช้เครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถามและวิเคราะห์ข้อมูลผ่านแบบจำลองเพชร

ผลการวิจัยพบว่า เครือข่ายพันธมิตรอุตสาหกรรมเซรามิกประกอบด้วย 6 เครือข่ายย่อย โดยมีความเชื่อมโยงระหว่างกัน ความร่วมมือภายในเครือข่าย และทักษะแรงงานนั้นมีความสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขันของเครือข่าย ในขณะที่ยังขาดปัจจัยด้านการวิจัยและพัฒนา ทำให้ส่งผลกระทบต่อความสามารถในการแข่งขัน งานวิจัยนี้ได้นำเสนอข้อเสนอแนะว่า ควรมีการสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อให้เกิดการวิจัยและพัฒนาอุตสาหกรรมเซรามิกอย่างจริงจัง และต้องพยายามปรับทัศนคติของผู้ประกอบการให้เล็งเห็นถึงความสำคัญของความร่วมมือในเครือข่าย